

Leena Mäkelä-Marttinen, Sirkka Ruohonen,
Marja-Liisa Neuvonen-Rauhala, Sanna Hälvä,
Eija Gullman-Kalera

KAAKKO

Näkemyksiä luovien alojen strategian rakentamiseksi

Kymenlaakson
ammattikorkeakoulu

University of Applied Sciences

Kotka 2012

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Nro 36

Tekijät: Leena Mäkelä-Marttinen, Sinikka Ruohonen,
Marja-Liisa Neuvonen-Rauhala, Sanna Hälvä, Eija Gullman-Kaleva

©opyright: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Kustantaja: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Taitto: Vinkeä Design Oy / Petri Hurme

ISBN (PDF) 978-952-5963-40-3

ISSN-L 1239-9086

ISSN 1239-9086

Vipuvoimaa
EU:lta
2007–2013

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Aikulusanat

Tämä strategia on laadittu luovien alojen yrittäjyyden edistämiseksi Kaakkois-Suomessa. Strategian tarkoituksena on toisaalta auttaa luovien alojen kehittämistä elinkeinona ja toisaalta luovien alojen yrittäjiä ja ammatinharjoittajia yrityskonseptiensa tuotteistamisen käynnistämässä sekä Kaakkois-Suomen luovien alojen tunnettuuden ja yhteistyön lisäämisessä. Kannattavaan liiketoimintaan pääseminen edellyttää verkottumista ja ajantasaisten tukipalvelujen hyödyntämistä, joita tarjoavat Kaakkois-Suomen korkeakoulut ja kaupunkien kehittämissyhtiöt sekä rahoittajatahot.

Strategian lähtökohtana on pidetty sitä, miten luovat alat ja talous voisivat osaltaan tuottaa ratkaisuja Kaakkois-Suomen rakennemuutostilanteessa. Strategiatyön tarkoituksena on myös arvioida, löytyykö luovista aloista ja taloudesta uusia mahdollisuuksia. Strategiaprosessin aikana on esitetty vetovoimaisen Luova Kaakko -brändin rakentamista ja lanseeraamista laaja-alaisena, poikki-alaisena ja potentiaalisena yhteistyönä. Tulevaisuuden ei pidä vain antaa tulla, vaan se pitää tehdä yhdessä.

Ensimmäisessä luvussa esitellään visio ja näkemyksiä luovien alojen tulevaisuudesta. Toisessa luvussa kuvataan ja analysoidaan luovien alojen toimintaympäristöä Kaakkois-Suomessa. Kolmannessa luvussa esitellään strategia-

työn prosessi. Neljäs luku käsittää varsinaisen strategian ja siinä esitellään luovien alojen ekosysteeminen toimintamalli Luovan Kaakon synnyttämiseksi. Toimintamallin tavoitteena on auttaa luovien alojen kehittymistä kannattavaksi liiketoiminnaksi, joka tähtää myös kasvuun. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää luovien alojen yritystoimintaa tukevien uusien kehittämistyökalujen luomista ja olemassa olevien kehittämistä. Erillisiin laatikoihin on nostettu kiteytyksiä alueen yrittäjien haastatteluista ja yhteisistä, avoimista luovien iltojen istunnoista.

Luovien alojen strategiatyö Kaakkois-Suomessa on vielä alussa, tosin hyvässä sellaisessa. Yhteistyötä ja keskustelua on jatkettava strategian tunnetuksi tekemisessä, käynnissä olevien aloitteiden systeemiseksi verkottamiseksi sekä luovien alojen tunnettuuden lisäämiseksi. Ennen kaikkea strategiavaiheen jälkeinen yhteinen kehittämistyö tulisi saada entistä voimallisemmin käyntiin ja tarvittavat toimenpiteet priorisoitua. Viidennessä luvussa avataankin toimenpide-ehdotuksia.

Kiitokset kaikille innovatiivisille ihmisille, jotka ovat aktiivisesti osallistuneet tämän strategian laatimiseen. Erityiskiitokset strategiatyötä rahoittaneelle Kaakkois-Suomen ELY-keskukselle ja aktiiviselle ohjausryhmälle paneutumisesta strategian muokkaamiseen nykymuotoonsa.

KIRJOITTAJAT:

Leena Mäkelä-Marttinen

Sinikka Ruohonen

Marja-Liisa Neuvonen-Rauhala

Sanna Hälvä

Eija Gullman-Kaleva

Sisälllys

1. Visio ja näkemyksiä luovien alojen tulevaisuudesta	8
2. Luovat alat Kaakkois-Suomessa	12
2.1 Luovien alojen määrittelyä ja kehitystarpeita yleisesti	13
2.2 Luovat alat Kaakkois-Suomessa	18
2.3 Luovien alojen asiantuntijapalvelut, toimijat ja tehtävät	24
3. Strategiaprosessi	28
4. Luova Kaakko -strategia	32
4.1 Alueelliset luovien alojen vahvuudet ja mahdollisuudet	33
4.2 Luova Kaakko – ekosysteeminen toimintamalli	38
4.3 Luovien alojen strateginen yhteistyö Kaakossa	42
4.4 Uusien luovan alan yritysten synnyttäminen ja luovien alojen yrittäjyyden kehittäminen	43
5. Toimenpide-ehdotukset	46
6. Lopuksi	52
Lähteet	55
Liite 1.	56
Liite 2.	58

Visio ja näkemyksiä luovien alojen tulevaisuudesta

V I S I O

Vuonna 2020 Kaakkois-Suomi hyödyntää Suomessa edistyksellissimmin ja tuloksellissimmin luovan talouden mahdollisuuksia rakennemuutoksessa ja myös vie luovan talouden tuotteita ja palveluja.

Luovien alojen Kaakkois-Suomen kehittämissuunnitelman visio mukailee työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden tulevaisuustyöryhmän ehdotusta toimintamallissa luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden kehittämiseksi (2011).

Luovien alojen kehittäminen edellyttää luovuutta, ennakkoluulottomuutta ja edelläkävijyyttä, jos luovassa taloudessa halutaan saada aikaan tuloksia – luovia, kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia. Lisäksi visiossa korostetaan luovien alojen mahdollisuuksia elinkeinotoiminnan monipuolistamisessa Kaakkois-Suomen rakennemuutoksessa. Tulevaisuudessa nähdään myös mahdollisuuksia viedä luovan alan tuotteita ja palveluja.

Luovien alojen tulevaisuus nähdään yleisesti monien mahdollisuuksien ja uusien avauksien kenttänä, joka kytkeytyy aiempaa useammin muihin aloihin rikastuttaen niiden kehittämistä. Työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strateginen hanke 2008–2011 loppuraportissa (Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä 35/ 2011) mahdollisina luovina kehitystrendeinä pidetään digitalisoitumista, elämyksellisyyttä, globalisaatiota ja vastuullisuutta. Näistä trendeistä seuraa loppuraportin mukaan muun muassa seuraavia voimavaroja:

1. Luovien alojen ja muiden alojen (terveydenhuolto, opetus, turvallisuus, vapaa-aika, tuotanto, palvelut ja kuluttajatuotteet) välisiä strategista yhteistyötä uusien ratkaisujen kehittämiseksi yhteiskunnallisiin haastei-

siin suunnitteluajattelua (design thinking) hyödyntämällä.

2. Tuotteiden ja palvelujen elämyksellisyys kasvaa, kun asiakkaat etsivät aiempaa räätälöidympiä ja yksilöllisempiä palveluja.
3. Verkostomaisten ja kestävien liike- ja toimintamallien lisääntyminen, koska ne auttavat sopeutumaan muuttuvassa toimintaympäristössä ja kansainvälisessä kilpailussa.
4. Yhteissuunnittelu (co-creation) lisääntyy, kun digitaalinen ympäristö mahdollistaa laajojen ryhmien osallistumisen. Rajat yritysten, kuluttajien / asiakkaiden ja tuottajien välillä hämärtyvät.
5. Langaton yhteiskunta on kaikkialla läsnä ja tiedon ja viihteen sisältöjen kuluttamisen tavat, aika ja paikka ovat rajoittamattomia.
6. Vastuullisten tuotteiden, palveluiden ja materiaalien käyttö lisääntyy, jolloin muotoilun ja suunnittelun rooli niiden luomisessa kasvaa.

Kaakkois-Suomen kannalta edellä mainitut trendit merkitsevät sitä, että elinvoimaisen hyvinvoinnin ja talouden kehittämisessä luovien alojen rooli ja merkitys kasvavat. Vision toteuttaminen edellyttää, että luovat alat ja muut toimialat yhdistävät voimavarojaan ja osaamistaan molemmin puolisen hyödyn saavuttamiseksi.

Luovien alojen yrittäjyyden toimintaympäristön (ml. työllistymisen uudet muodot, liiketoimintaedellytykset ja kilpailukyky) kehittäminen on tärkeää, jotta luovat alat voivat toimia uusien haasteiden ja muutosten Kaakkois-Suomessa. *

2 Luovat alat Kaakkois-Suomessa

2.1 Luovien alojen määrittelyä ja kehitystarpeita yleisesti

Luovia aloja on vaikea määrittää yksiselitteisesti ja tyhjentävästi. Luovat alat pitävät sisällään hyvin erilaisia aloja ja yrityksiä, uniikista tuotannosta (taideteos) teolliseen tuotantoon (äänitteet, pelit). Luovien alojen määritelmä on hajanainen ja sisältää erilaisia rajauksia toimijasta, kirjoittajasta, tilastosta jne. riippuen. Laajin määritelmä sisältää kaikki alat, jotka synnyttävät tekijänoikeuksia, patenteja tai tuotemerkkejä.

Tämän määritelmän mukaan luovat alat nähdään liiketoimintana, joka perustuu aineettoman omaisuuden kaupalliselle hyödyntämiselle. Luoviin aloihin kuuluvat kauppa- ja teollisuusministeriön julkaiseman ”Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015”:n ja Luovien alojen liiketoiminnan kehittämissyhdistys Diges ry:n mukaan: animaatiotuotanto, arkkitehtipalvelut, elokuva- ja tv-tuotanto, kuvataide ja taidegalleriat, liikunta- ja elämyspalvelut, mainonta ja markkinointiviestintä, muotoilupalvelut, musiikki ja ohjelmalvelut, peliala, radio- ja äänituotanto, taide- ja antiikkikauppa, tanssi ja teatteri sekä viestintäala. Luovien alojen Kaakkois-Suomen kehittämisstrategian työryhmä lisäsi hankkeen suunnitteluvaiheessa tähän listaan kustannusalan, käsi- ja taideteollisuusalan, stylistipalvelut (sitemmin muoti ja tyyli) ja restaurointialan.

Havainnon luovien alojen määrittämisen vaikeudesta on tehnyt myös toiminnanohjauspäällikkö Eija Karhatsu Kaakkois-Suomen ELY-keskuksesta: ”...käsitteenä Kulttuuriala tai Luovat alat eivät

esiinny kokonaisuutena tilastoissa, tieto on hajallaan, joten kerätyn tiedon luotettavuus on tiedon tuottajan ja nimeäjän varassa. Eri hakusanoilla voidaan rekistereistä myös hankkia tietoa, jolloin hakusanavalikoiman kattavuus ja osuvuus muodostuvat haasteiksi. Luokittelu on aina tekijän henkilökohtainen valinta, mikä ei takaa absoluuttista kuvaavuutta tai objektiivisuutta. Tilastot ja yhteenvedot kuitenkin antavat kuvaa trendeistä ja sijoitumisesta vertailussa muihin maakuntiin/alueisiin.”

Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) (www.tem.fi) mukaan luovalla taloudella tarkoitetaan luovan osaamisen ja luovien alojen koko kansantalouteen synnyttämää taloudellista lisäarvoa. Luovuudesta ja kyvystä houkutella luovia ihmisiä on muodostunut yhteiskuntakehityksen, innovaatiotoiminnan ja alueiden välisen kilpailun tärkeä tekijä. Luovuutta on kyky yhdistää mielikuvitusta olemassa olevaan tietoon ja osaamiseen, joilla kehitetään tuotteita ja palveluja. Kysyntälähtöisten tuotteiden ja palveluiden suunnittelu, digitalisoitumisen valtavirtaistuminen liiketoiminnassa sekä muotoilun ja konseptoinnin roolin kasvu liiketoiminnassa synnyttävät kasvavaa tarvetta luovalle osaamiselle kaikilla toimialoilla. Luovan talouden moottorina toimivat luova osaaminen ja tekijänoikeuksien kauppiaan perustuva liiketoiminta.

Suomen pelialan keskus Neogamesin johtaja Koopee Hiltunen on jaotellut luovat alat luovaan teollisuuteen ja luovaan kulttuuritoimialaan sen mukaan, mitkä ovat niiden mahdollisuudet talou-

delliseen menestykseen teollisessa mittakaavassa (ks. KUVIO 1). Uniikkituotannon taloudelliset menestystekijät ovat erilaisia, eikä niitä arvioida tässä yhteydessä. Tässä strategiatyössä keskitytään kasvumahdollisuuksien ja niiden kehittämisen näkökulmaan. Hiltusen jäsenitys rakentuu peliteollisuuden kautta, mutta auttaa silti havaitsemaan eroja, joita luoviin aloihin liittyy.

Kuvio 1. Luova teollisuus ja luova kulttuuritoimiala sekä teollis-taloudellisen menestyksen perustekijät

Luova teollisuus	Luova kulttuuritoimiala
Tuotteen monistettavuus hyvä	Tuotteen monistettavuus heikko tai monistaminen mahdotonta
Tuotteen skaalautuvuus hyvä	Tuotteen skaalautuvuus heikko
Tuotteen räätälöinti markkinaehtaisesti helppoa	Tuotteen räätälöinti markkinaehtaisesti vaikeaa/kallista
Kaupallinen jakelu- ja markkinointikanava olemassa	Kaupallinen jakelu- ja markkinointikanava olemassa
Tuotannon monistettavuus hyvä (tuotannon osittelu ja siirto)	Tuotannon monistettavuus huono (tuotannon osittelu ja siirto)
Volyymituotantoa, yleisö laaja ja hyvin tunnistettu	Uniikkituotantoa, yleisö suppea ja hyvin tunnistettu
Yleisön ostovoima kohtuullinen	Yleisön ostovoima hyvä

← peliteollisuus	av ja animaatio	arkkitehtuuri	taide ja antiikkikauppa →
musiikki	kirjallisuus	tanssi ja teatteri	kuvataide

Pääosin tukipalveluina animaatio, design, viestintä ja mainonta

TEM:n Luovan talouden strategisessa hankkeessa (Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä, 2011) päädyttiin avoimeen määritelmään, koska luovat alat muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti ja entistä nopeammin (s. 15).

(Lähde: © KooPee Hiltunen / Neogames ja Luovan talouden strateginen hanke, tp 3 / TEM)

LUOVAN TALOUDEN M Ä Ä R I T E L M Ä

Luova talous muodostuu luovien alojen osaamisen yhdistyessä muiden alojen osaamisen kanssa (teknologia, taide ja kulttuuri jne.)

Luovalla taloudella tarkoitetaan luovan osaamisen, kuten muotoilun tai muun tekijänoikeuksiin perustuvan liiketoiminnan tuottamaa lisäarvoa kaikkien toimialojen liiketoiminnassa. Luova talous laajenee luovien ulkopuolelle esimerkiksi lisäarvon tuottamisena designin avulla. Lisäarvolla tarkoitetaan muun muassa elämyksellisyyttä sekä erilaisten tuotteiden ominaisuuksien ja palveluiden tuottamaa arvoa käyttäjälleen.

Luovalla taloudella käsitetään luovan osaamisen ja luovien alojen liiketoiminnan kansantalouteen suoranaisesti vaikuttavaa osaa.

TEM:n edellä mainitussa loppuraportissa luova talous jaetaan hieman toisin kuin KooPee Hilunen sen jakaa, mutta siinäkin on sama perusajatus. Luovien alojen liiketoiminta on osa sekä teollisuustoimialaa että palvelutoimialoja.

Åbo Akademin MediaCity -yksikön toteuttamassa esiselvityksessä luovien alojen innovaatio- ja kehitystarpeista (Norrgård, Rautanen, Esch & Huvio 2009) selvitettiin luovien alojen erityispiirteitä tuotekehityksessä. Seuraavassa on tiivistetyksi esitetty löydetty erityispiirteet:

Hyvinvointialan yrityksillä tuotekehitys on voimakkaasti mukana liiketoiminnassa. Kuluttajille pyritään koko ajan kehittämään uusia palveluja. Näitä tuotetaan sekä itse oman tuotekehityksen kautta että seuraamalla maailmalla tapahtuvia trendejä. Hyvinvointipuolella on myös innovatiivisia yrityksiä, jotka pyrkivät luomaan uusille tuotteilleen kokonaan uuden globaalin markkinan. Erona muihin luovien alojen yrityksiin on hyvinvointipuolen toimiminen franchising-periaatteella.

Muotoiluyritykset tekivät sekä omaa tuotekehitystä että asiakkaalle suunnattua kehitystyötä.

Alan yritykset ovat saaneet tukea tuotekehitykselleen ja, mikä ehkä vieläkin tärkeämpää, niiden arvostus on noussut. Näin ne pystyvät toimimaan paremmin markkinoilla, ja niiden on helpompi saada esimerkiksi sijoittajia kiinnostumaan toiminnastaan. Muotoilun isona ongelmana nähdään vaikeus keskustella potentiaalisten asiakkaiden kanssa. Monet

perinteisen teollisuuden tuotteet hyötyisivät muotoiluosaamisesta, mutta muotoilualan yritykset ja perinteisen teollisuuden ammattilaiset eivät osaa puhua yhteistä kieltä.

Musiikilla on jo kansainväliset markkinat, ja musiikkialan yritykset tekevät yhteistyötä monien muiden luovilla toimialoilla toimivien yritysten kanssa. Toisaalta musiikkialan yritykset ovat tunnustaneet musiikkialan liiketoimintamallien muutoksen ja ne pyrkivät aktiivisesti löytämään uusia malleja toimia. Tukea tälle työlle pidettiin tärkeänä.

Av-alan yritysten tuotekehitys keskittyy voimakkaasti uusien ohjelmaideoiden kehittämiseen. Näitä voivat olla elokuvan synopsis, tv-sarjan ideointi tai vaikkapa monikanavainen ohjelmaidea. Av-alan toimijat näkivät formaatit mahdollisuuksina päästä kansainvälisille markkinoille. Alan toimijat pitivät omaa ideointiprosessia erittäin tärkeänä. Oman asiantuntemuksen käyttämistä ideoiden valitsemiseen pidettiin myös tärkeänä. Apuvälineet ja erilaiset tuet ideointiprosessiin nähtiin hyvinä, mutta erityisesti toivottiin tukea pilottien ja demojen tekemiseen.

Viestintäpuolen toimijat ovat myös hyvin lähellä muuta teollisuutta. Nekin kehittävät pääsääntöisesti asiakkaiden omia projekteja. Toisaalta viestintäpuolella on syntynyt myös hyvin innovatiivisia yrityksiä, jotka käyttävät hyväkseen uusien jakelukanavien tarjoamia mahdollisuuksia. Nämä innovatiiviset yritykset panostavat erittäin voimakkaasti omaan

tuotekehitykseen ja pyrkivät sitä kautta tuottamaan uusia tuotteita ja palveluja, joiden kohderyhmänä voivat olla toiset yritykset tai kuluttajat. Viestintäpuolen yritysten omassa tuotekehityspanostuksessa oli toimialoittain vertailtaessa suurimmat sisäiset erot: toisaalta hyvin voimakkaasti tuotekehitykseen panostavia innovatiivisia yrityksiä ja toisaalta yrityksiä, jotka vasta suunnittelivat tuotekehityksen aloittamista.

Peliala on jo taustaltaan maailmanlaajuinen ja sen lähtökohtana on heti tuotekehityksen alusta lähtien tuottaa globaaleja tuotteita. Pelialan toimijat ovat hyvin verkostoituneita kansainvälisesti, ja alan koko toiminnassa näkyvät globaalit vaikutteet. Pelialan tuotekehityksessä teknologia ja sisältö nivoutuvat erittäin tiiviisti yhteen (Norrgård ym. 2009).

The Finnish Games Industry -raportissa (2011) on listattu 65 suomalaista pelialan yritystä, joista kaksi sijaitsee Kotkassa. Muita kaakkois-suomalaisia pelialan yrityksiä ei tuolloin tunnustettu. Playa -peliklusteri tunnistaakin, että vuoden 2011 alussa peliyrityksiä oli 2 – nyt 10. Odotettavissa on muutama lisääkin vuoden 2012 aikana. Nyt Kaakkois-Suomessa toimivia yrityksiä ovat mm. Attido, Heliwood, Kukouri Mobile Entertainment, Nitro Games, Octane Games, Skyrock Games, SongHi Entertainment, Routa Games, Seepia Games ja TOP-LAT.

Pelialan etujärjestön Neogamesin mukaan alan ja siihen kytkeytyvien alojen mahdollisuudet ja luonteen voi tiivistää muutamaan havaintoon:

Peliala on taloudellisesti maamme merkittävin kulttuurivientiala. Tilastojen mukaan Suomen pelialan vienti oli 2008 noin kolme kertaa suurempi kuin esim. kevyen musiikin vienti.

Suomalainen peliala on monista muista kulttuurialoista poiketen kyennyt tuottamaan merkittäviä kansainvälisiä huipputuotteita ja menestystarinoita.

Peliala on työvoimaintensiivinen toimiala, jossa korkean osaamistason työtä, joka muodostaa valta-osan pelinkehityksestä, on erittäin vaikea ulkoistaa toteutettavaksi alihankintaketjun avulla halvemman työvoiman maassa.

Kansainvälisen pelimarkkinan kasvu on muiden viihdealojen kasvua nopeampaa.

Moniin muihin kulttuurialoihin verrattuna yhteiskunnan panostukset alan koulutukseen ja muuhun rahoituksen ovat olleet pieniä. Tulevaisuuden alan kasvupotentiaali perustuu nykyisen peliteollisuuden vahvistamiseen, mutta yhä enenevässä määrin uusien kasvualueiden mahdollisuuksien hyväksikäyttöön.

Pelitoimialalla syntyntä osaamista voidaan käyttää myös toimialan ulkopuolella, esimerkiksi kun hyödynnetään pelillisyyttä muilla interaktiivisen median alueilla esim. nk. serious game- tai edugaming -tuotteissa, mainonnassa, markkinoinnissa jne. Peliala voi myös tuottaa muita innovatiivisia palveluita muille toimialoille. Peliteollisuus on myös edelläkävijä käyttäjälähtöisessä suunnittelussa. *

2.2 Luovat alat Kaakkois-Suomessa

Tässä strategiatyössä luokiteltiin Kaakkois-Suomen luovat alat ja niiden sisältämät alat seuraavasti:

Kuvio 2. Luovien alojen ryhmittely

Digitaalinen teollisuus ja viestintä

- animaatiotuotanto
- elokuva- ja tv-tuotanto
- peliala
- radio- ja äänituotanto
- mainonta- ja markkinointiviestintä
- viestintäala
- kustannusala

Laadukkaat tilat ja ympäristöt

- arkkitehtuurisuunnittelu
- sisustussuunnittelu
- restaurointiala
- ympäristö- ja miljöösuunnittelu

Ryhmittelyyn päädyttiin kaakkoissuomalaisesta näkökulmasta käsin, koska Kaakkois-Suomessa on viestinnän ja matkailun aloilla paljon yritystoimintaa ja toisaalta on potentiaalisia aloja – tilat ja ympäristöt sekä muotoilu. Kunkin pääalan sisällä on aloja, jotka ovat kasvamassa ja aloja,

Elämykset ja matkailu

- matkailu
- musiikki
- tanssi ja teatteri
- liikunta- ja elämyspalvelut
- kuvataide ja taidegalleriat
- taide- ja antiikkikauppa
- ohjelmapalvelut

Innovaatit ja design

- muotoilu ja -palvelut
- stylistipalvelut
- käsi- ja taideteollisuus
- kivi, puu

joilta odotetaan uusia avauksia. Luovan talouden kasvuodotukset kytkeytyvät myös pääalojen ja niihin sisältyvien alojen ristikkäisten mahdollisuuksien havaitsemiseen: peli – musiikki – muotoilu yhtenä esimerkkinä.

Digitaalinen teollisuus ja viestintä muodostuvat aloista, joissa keskeistä on digitaalisen, audiovisuaalisen ja perinteisen viestinnän sisällöntuotanto sekä muotoilun hyödyntäminen ja soveltaminen. Lisäksi tähän toimialaan on sisällytetty mainonta ja markkinointiviestintä sekä kustannusala. Alalle on tyypillistä verkottunut toimintatapa sekä muita aloja palveleva tuotantotoiminta. Yksi merkittävä digitaalisen teollisuuden ala on peliteollisuus, joka on maakuntastrategioissakin nostettu strategiseksi valinnaksi ja kehittämiskohteeksi. Toistaiseksi peliala näyttäytyy mobiilipelien kautta, vaikka yhä enemmän on todettu tarvetta pelillistä esimerkiksi hyvinvointipalveluja ja koulutusta. Korkeakouluissa tähän pelialan kehitykseen on alettu entistä enemmän kiinnittää huomiota.

Elämykset ja matkailu sisältävät ne toimialat, jotka tuottavat elämyksellisiä vapaa-ajan ja mat-

Taulukko 1. Luovien alojen yritykset Kaakkois-Suomessa toimialoittain

Toimiala	Etelä-Karjala	Kymenlaakso
Digitaalinen teollisuus ja viestintä	64	91
Elämykset ja matkailu	53	35
Laadukkaat tilat ja ympäristöt	17	13
Innovaatiivinen muotoilu	3	15

(Lähde: Etelä-Karjalan toimipaikkarekisteri ja Suomen yrittäjien yrityshaku / Kymen yrittäjät ry)

kailun tapahtumia ja palveluja, sekä siihen rinnastettavan myyntitoiminnan. Tämä toimiala on selkeästi suurin Kaakkois-Suomessa.

Laadukkaat tilat ja ympäristöt käsittävät ne luovan toiminnan alat, jotka muotoilevat ja muokkaavat kulttuurista ja sosiaalista ympäristöä. Innovaatiivinen muotoilu sisältää muotoilun ja käsityön eri muodoissaan, mm. kivi- ja puualan muotoilun.

Lisäksi on otettava huomioon, että luoville aloille on tyypillistä jatkuva uudistuminen ja uudet innovaatiot, jotka saattavat syntyä eri alojen rajapinnoilla. Siksi heikot signaalit ja niiden mahdollistaminen ja havainnointi on tärkeää. Tavoitteena voisi olla uniikkien ja rohkeiden, mutta loppuun asti harkittujen ideoiden ennakkoluuloton tukeminen.

TAULUKKON 1 on arvioitu tässä strategiatyössä päädytyn toimialaryhmittelyn mukaisesti yritysten toimialan luovien yritysten määrät. Lähteenä on käytetty Etelä-Karjalan osalta Etelä-Karjalan liiton toimipaikkarekisteriä, jota ei ole kuitenkaan päivitetty kesän 2011 jälkeen. Kymenlaakson luovat yritykset on kerätty Suomen yrittäjien yrityshaun kautta rajaamalla haku Kymen yrittäjien toimialueeseen. Siksi TAULUKKO 1 antaa vain suuntaa-antavia tietoja yritysten määrästä, koska rekisterissä ovat vain sinne lupautuneet yritykset. Kummastakin rekisteristä luovien alojen yrityksiä löytyi seuraavista toimialaluokista: Tukku- ja vähittäiskauppa; Informaatio ja viestintä; Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta; Hallinto- ja tukipalvelutoiminta; Taiteet, viihde ja virkistys; Muu palvelutoiminta. Kaikkiaan luovien alojen toimipaikkoja on Kymenlaaksossa 434 ja Etelä-

Karjalassa 352 vuonna 2010 Tilastokeskuksen toimipaikkarekisterin mukaan.

Kun tarkastellaan Kaakkois-Suomen maakuntien nykyisiä luovien alojen yritysten toimialoja, on havaittavissa niiden keskittyneen digitaalisen teollisuuden ja viestinnän sekä elämystapahtumien ja matkailun toimialoille. Digitaalisessa teollisuudessa yritysten enemmistö tuottaa viestinnän sisällöntuotantoa markkinoinnin, mainonnan ja lehtijulkaisemisen eri muodoissa, myös valokuvaus ja av- ja äänitetuotanto ovat useiden yritysten toimialaa. Peliteollisuus ei toistaiseksi näy yritysrekistereissä suoraan, vaikka esimerkiksi Playa -verkostossa toimii jo 10 yritystä. Elämystapahtumia ja matkailupalveluja tuottavia yrityksiä on selkeästi enemmän Etelä-Karjalassa kuin Kymenlaaksossa. Kummassakin maakunnassa olisi tilaa laadukkaita tiloja ja ympäristöjä suunnitteleville yrityksille. Nyt ne painottuvat arkkitehtuuriin. Innovatiivista designia tuottavia yrityksiä on vähän molemmissa maakunnissa, vaikka Kymenlaaksossa annetaan korkeakoulutasoista muotoilukoulutusta.

Kuitenkin Kaakkois-Suomen maakunnat (Kymenlaakso ja Etelä-Karjala) ovat kulttuuritalouden (kulttuuritoimijat, luovan talouden toimintaedellytykset sekä palvelutuotanto) näkökulmasta samantyyppisiä: matkailullinen sijainti ja kulttuuri-infrastruktuuri sekä vielä vähän väestöosuuteen nähden liiketoimintaa (Kaakkois-Suomen ELY-keskus, 2011). Tämä samankaltaisuus ja sopivat eroavaisuudet luovat erinomaiset mahdollisuudet Luovan Kaakon rakentamiseksi.

Luovien alojen yrityksiä Kaakkois-Suomessa ovat muun muassa erilaisia tapahtumia järjestävät yritykset, viestintään ja markkinointiviestintään keskittyneet yritykset, eri tyyppiset taide- ja käsityöalan yritykset sekä elämysmatkailuun ja kulttuurituotantoon keskittyneet yritykset. Myös matkailu-, peli- ja konservointialat nousivat selkeästi esiin. Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen (2011) arvion mukaan tilastoissa näkyvät vahvuuksina institutionaaliset toiminnot ja tapahtumat: muinaisjännökset, vetovoimaiset museot ja vakiintuneet tapahtumat². Heikkoutena näkyy, että Kymenlaakso ja Etelä-Karjala sijoittuvat maakuntien vertailussa jälkijoukkoon alan työllisten ja yritysten määrissä. Kulttuurin toimipaikkojen osuus on Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen alueella vain n. 3 % koko maan toimipaikoista, mikä on noin puolet heikompi aste kuin väestön osuus. Samoin kulttuurialan työllisiä on alueen työvoimasta n. 2,4 %, kun koko maan keskiarvo on 4,24 % (vuoden 2007 tilastojen mukaan)³.

Ekosysteemiä ajatellen yritykset voisivat toimia entistä enemmän toisiaan tukevasti ja vastavuoroisesti. Näin varmistettaisiin yritysten kilpailukykyä ja jatkuvaa kehittymistä. Muotoilun ja muiden toimialojen välinen yhteistyö rajapinnoilla saattaisi avata uusia kehitysmahdollisuuksia ja uusia aloitteita. Useiden luovan alan toimijoiden yhteistyö sekä muiden hyödyllisten toimialojen kanssa tehtävä yhteistyö ovat kan-

² Kulttuurihistoriallisia kohteita ja niihin liittyvää luovaa toimintaa ei käsitellä strategiatyössä, mutta liitteessä 1 on esitetty Tilastokeskuksen katsaus alueelliseen kulttuuriperintöön ja sen jakautumiseen maakunnittain.

³ Kulttuuritilaston päivitys on viivästynyt, siksi käytössä on vain vuoteen 2007 ulottuvat luvut.

Taulukko 2. Kulttuurialojen työlliset, henkilöitä 2007

Kulttuuritoimiala	Koko maa	Kymenlaakso	Etelä-Karjala
	2007	2007	2007
Kaikki alat	105 801	1 748	1 128
Taiteilija-, näyttämö- ja konserttitoiminta	8 145	226	97
Kirjasto, arkistot, museot	7 719	199	156
Taide- ja antiikkiliikkeet	382	11	11
Kirjojen kustantaminen ja kauppa	5 992	59	48
Sanoma- ja aikakauslehdet ja uutistoimistot	15 326	266	212
Elokuvien ja videoiden jakelu, tuotanto, esittäminen	2 788	46	29
Soitinten valmistus ja kauppa	976	12	10
Äänitteet	1 224	15	25
Radio ja televisio	6 599	31	42
Muu painaminen ja siihen liittyvä toiminta	11 627	243	73
Mainonta	10 798	108	60
Arkkitehti- ja taideteollisuussuunnittelu	8 774	112	90
Valokuvaus	6 311	95	77
Huvipuistot, pelit, muu viihde ja virkistys	5 325	137	54
Viihde-elektronikan valmistus ja kauppa	4 042	84	63
Kulttuuritapahtumien järjestäminen	7 140	62	52
Koulutus- ja kulttuurihallinto	2 633	40	26

(Lähde: Tilastokeskus ja Arvio kulttuuritoimijoiden ja luovan talouden toiminta-edellytyksistä sekä palvelutuotannosta Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen alueella)

nattavan yritystoiminnan elinehtoja. Luovan alan yrittäjien yhteistyö esimerkiksi liiketoiminta-alojen ja insinöörialojen kanssa tukevoittaa liiketoimintaa ja auttaa näkemään ja yhdistelemään asioita uudella tavalla. Yritykset voivat näin hyödyntää toistensa palveluja saman sateenvarjon alla. Ne voivat järjestää markkinointia yhdessä, jolloin ne saavat enemmän volyyymia ja se on kustannustehokasta. Erikoisosaamista on järkevää ja hedelmällistä hakea yhteistyökumppaneilta. Näin osaaminen laajenee, ja jokaisella jää aikaa keskittyä niihin toimintoihin, jotka itse parhaiten taitaa.

Näistä lähtökohdista eri tahoilta rahoitusta hakeva potentiaalinen tuen saaja on sellainen luovan alan yritys tai yritysidea, joka kiinnittyy johonkin em. toimialasta. Rahoitusta hakevan yrityksen tulee olla kasvuhaluinen ja -kykyinen. On myös usein eduksi, jos hankkeen toteuttajana on usean toisiaan täydentävän yrityksen ryhmä, jossa on mukana riittävästi liiketoimintaosaamista. Esimerkiksi peliteollisuus tarvitsee atk-osaajia, viestinnän osaajia, kuvataiteilijoita, tarinan kirjoittajia ja musiikin tekijöitä. Matkailuala liittyy majoitus-, ohjelma- ja kuljetuspalveluihin, missä myös käsityöläiset, kuvataiteilijat ja esiintyvät artistit voivat tarjota palveluitaan. Myös paikallista korumuotoilua kannattaa hyödyntää matkamuistobisneksessä.

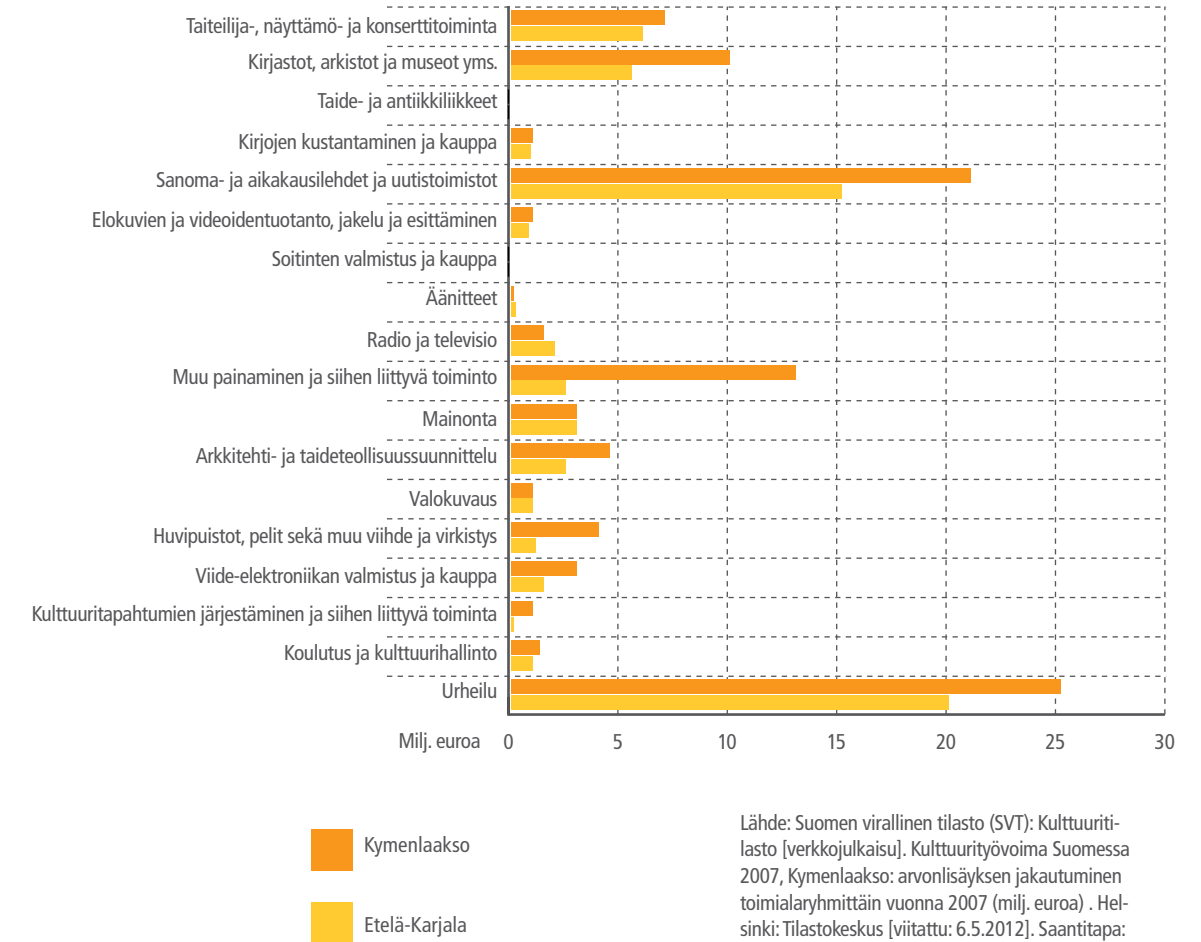
Tilastokeskus seuraa luovien alojen arvonlisäyksen muodostumista toimialoitain ja maakunnittain (TAULUKKO 2).

Tilastokeskuksen tuottamien kansantalouden tilinpidon tietojen mukaan kulttuurin ja joukkoviestinnän toimialojen arvonlisäys asukasta kohden oli suurinta pääkaupunkiseudulla, runsaat 2 500 euroa. Seuraavina olivat Ahvenanmaa (noin 1 000 euroa) ja Varsinais-Suomi (noin 940 euroa). Kaikki muut maakunnat jäivät vuonna 2007 alle koko maan keskiarvon, joka oli runsaat 930 euroa. Pienintä asukaskohtainen arvonlisäys kulttuurissa oli Kainuussa (runsaat 300 euroa).

Tilastokeskuksen (2007) mukaan kulttuurialojen merkitys aluetaloudessa vaihtelee voimakkaasti. Tilastokeskus käyttää intensiteettimittarina kulttuurialojen osuutta maakunnan arvonlisäyksestä (alue-bkt:sta).

Kun tarkastellaan kulttuurialojen osuutta alueen kaikista työllisistä, ryhmittelee Tilastokeskus seuraaviin luokkiin: 2,0 – 2,5 %, 2,6 – 3,5 %, 3,6 – 4,5 % ja 7,5 %. Näin tarkasteltuna pääkaupunkiseutu erottuu selkeästi muusta Suomesta, jonka kulttuurialojen osuus kaikista työllisistä on 7,5 prosenttia. Pääkaupunkiseudulla kulttuurityöllisyyden ilme on omanlaisensa. Suurimmat alaryhmät siellä ovat mainonta, arkkitehti- ja muotoilupalvelut, radio- ja televisiotoiminta sekä kulttuuritapahtumien järjestäminen. Yhtenä tärkeänä syynä pääkaupunkiseudun talouden korkeaan kulttuuri-intensiteettiin Tilastokeskuksen analyysissä pidetään jalostusarvoltaan suurten kulttuurialojen, erityisesti audiovisuaalisten ja muotoilualojen, keskittymistä alueelle. Toisaalta myös monet perinteisen, painetun joukkotiedotuksen isot toimintayksiköt sijaitsevat pääkaupunkiseudulla.

Taulukko 3. Arvonlisäyksen jakautuminen toimialaryhmittäin vuonna 2007 (milj. euroa)

Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT): Kulttuuritalasto [verkkajulkaisu]. Kulttuuriväyryvoima Suomessa 2007, Kymenlaakso: arvonlisäyksen jakautuminen toimialaryhmittäin vuonna 2007 (milj. euroa) . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.5.2012]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/kl/2007>

Maakunnista ainoastaan Varsinais-Suomi ylittää maan keskiarvon (3,2 %), jonka pääkaupunki-seutu nostaa korkealle. Varsinais-Suomen keskus Turku on perinteinen kulttuurialue. Varsinais-Suomen lisäksi 2,5 prosentin osuuden ylittävät maakunnat ovat: Etelä-Savo, Ahvenanmaa, Pirkanmaa, Kanta-Häme ja Päijät-Häme.

Kulttuuri-intensiteetti on matalin Etelä-Karjalassa, jossa on vain vähän taloudellisesti merkittäviä kulttuuritoimintoja. Aluetalouden rakenne painottuu siellä edelleen perinteisesti jalostusarvoltaan suureen metsätalouteen. Samaan ryhmään (2,0 – 2,5 % työllistyy kulttuurialoille) kuuluvat loput alueet – myös Kymenlaakso (kirj.huom.). Niissä ei ole suuria kaupunkeja eikä isoja kulttuuritoiminnan yksiköitä. (Suomen virallinen tilasto (SVT): Kulttuuritilasto [verkkojulkaisu]. kulttuurivävoima Suomessa 2007, Kulttuurin rooli aluetaloudessa vaihtelee - pääkaupunki-seutu omaa luokkaansa . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.6.2012]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kl/2007/01/kl_2007_01_2010-02-10_kat_001.html.) *

2.3 Luovien alojen asiantuntijapalvelut, toimijat ja tehtävät

Tavoitteena on, että Kaakkois-Suomen korkeakoulut, kaupunkien kehittämissyhtiöt ja muut toimijatahot kykenevät tarjoamaan luovan osaamisen yritystoimintaa tukevia ja edistäviä ajan tasaisia asiantuntijapalveluita ja kehittämistyökaluja, joiden avulla pystytään reagoimaan nopeasti muuttuvaan toimintaympäristöön.

Alueellisilla kehitysyhtiöillä on tärkeä rooli yritysten synnyttämisessä, myös luovilla aloilla. Kaakkois-Suomen alueen kehitysyhtiöt ovat:

Imatran Seudun Kehitysyhtiö Oy – KEHY
Kotkan-Haminan seudun kehitysyhtiö – CURSOR OY
Kouvola Innovation Oy – KINNO
Wirma Lappeenranta Oy – WIRMA

Marjatta Kupias (2007, 2–3) teki Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa väitöstudiumin siitä, mitä sidosryhmät odottivat voittoa tavoittelemattomalta case-yritykseltä, Lappeenranta Innovation Oy:ltä (on sulautunut Lappeenrannan Seudun Yrityspalvelut Oy -nimiseen yhtiöön 31.12.2011) sen perustamisen yhteydessä ja reilun vuoden toiminnan jälkeen. Tutkimuksen tuloksena löytyi kuusi alkuvaiheen odotuskokonaisuutta: 1) yrittäjien auttaminen, 2) tutkimuksen ja liiketoiminnan yhdistäminen, 3) rahoituksen hakemi-

nen, 4) public-private -yhteistyön kehittäminen, 5) Venäjä-yhteistyön kehittäminen ja 6) verkostojen luominen. Reilun vuoden toiminnan jälkeen odotukset olivat muuttuneet jonkin verran: public-private -yhteistyön odotuksen merkitys oli kasvanut ja uutena odotuksena oli tullut IP-oikeuksien suojaaminen.

Kehittämisohjelmia tutkimuksessa löytyi kymmeneltä eri toiminta-alueelta: 1) yritys-kehitys, 2) rahoitus, 3) Venäjä-yhteistyö, 4) verkostot, 5) maakunnallisuus, 6) toiminnan laajuus, 7) yhteistyö sidosryhmien kanssa; tiedottaminen, asioista kertominen, 8) selkeys, 9) fokusointi ja priorisointi, 10) sisäisen toiminnan kehittäminen ja hallituksen rakenne. (Kupias 2007, 2–3.) Myös Imatran seudulla on ollut matkailun edistämiseen ja sen oheistuotteiden kehittämiseen sekä tapahtumatuotantoon liittyviä hankkeita. Samoja asioita nousi esille ko. strategiaprosessin yhteydessä järjestetyissä Nyt ovat luovat neuvot kalliit -illoissa ja yrittäjille tehdyissä syvähaastatteluuksissa. Samat toivelistat voidaan laajentaa koskemaan koko Kaakkois-Suomea.

Seuraavassa on listattu lisää Kaakkois-Suomen luovien alojen toimijoita, heidän tehtäviään ja roolejaan sekä heihin kohdistuvia odotuksia.

Alueen oppilaitoksista luovia aloja ja niihin kytkeytyviä aloja voi opiskella useissa maakuntien oppilaitoksissa. Korkeakoulut järjestävät myös tutkimus- ja kehitystoimintaa. Alla on lueteltu alueiden oppilaitokset.

Etelä-Karjalan ammattiopisto
Etelä-Karjalan aikuisopisto AKTIVA
Etelä-Karjalan kansalaisopisto
Etelä-Karjalan kesäyliopisto
Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto
Haminan kansalaisopisto
Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia, Imatra, Kotka ja Kouvola
Imatran työväenopisto
Jamilahden kansanopisto
Joutsenon opisto
Kotkan opisto
Kouvolan seudun ammattiopisto
Kouvolan kansalaisopisto
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu
Kymenlaakson kesäyliopisto
Lappeenrannan teknillinen yliopisto (Etelä-Karjalan Instituutti)
Saimaan ammattikorkeakoulu
TKI-HUMAK Voima (Imatra)

Luovien alojen alueellisia ja valtakunnallisia tietolähteitä:

Luova Suomi (www.luovasuomi.fi)
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämiskeskus (www.cupore.fi)

Luovien alojen kehittämishankkeita:

DigiService – Digitaalisten palvelujen ja tuotteiden kehittäminen
 Etelä-Karjalan Taide ja Kulttuuri KUTKA
 Innovire – pk-yritysten innovaatiokyvyn vahvistaminen
 Kaakon peliklusteri
 Luova Tila (www.luovatila.fi)
 Luovat alat Kotka-Hamina –ohjelma
 Luovien alojen verkosto (www.luovatalueet.fi)

Rahoittajia, yrityksen perustamisen ja toimivien yritysten tukijoita:

BIC Kymi ry
 Etelä-Karjalan Kärki-LEADER ry
 Etelä-Karjalan rahasto
 Etelä-Karjalan työ- ja elinkeinotoimisto
 Imatran Seudun Kehitysyhtiö, KEHY oy
 Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
 Kaakkois-Suomen taidetoimikunta
 Kehittämissyhistys SEPRA ry
 Kotkan - Haminan seudun kehittämissyhtiö, Cursor
 Kotkan työ- ja elinkeinotoimisto
 Kouvola Innovation Oy, Kinno
 Kouvola seudun työ- ja elinkeinotoimisto

Kymenlaakson rahasto
 Lappeenrannan WIRMA Oy
 Luoteis-Venäjä Rahasto Oy
 Länsi-Saimaan Kehittämissyhistys ry
 Pohjois-Kymen Kasvu ry
 Taidelinkki
 Taito Etelä-Karjala ry
 Taito Kymenlaakso ry
 Tietomaakunta eKarjala Oy

Luovien alojen toimijoiden roolit ja tehtävät voi pelkistää seuraavasti:

Luovien alojen yrittäjät
 Poikkialaista ja verkottunutta yhteistyötä
 Liiketoiminnan kasvuhakuista kehittämistä ja uusia innovaatioita

Maakunnat

Strategisen tahtotilan luominen ja ylläpito

Kehitysyhtiöt

Alueen luovien alojen toimijat koolle liiketoimintamahdollisuuksien ja liiketoiminnan kehittämiseksi
 Verkostoituneiden ja poikkialaisten toimintamallien edistäminen
 Luovien alojen yritysten perustamisen kiihdyttämötoimintaa

Rahoittajat

Neuvonnan ja lähestyttävyyden kehittäminen
 Luovan talouden ja kasvuyrittäjyyden tukeminen
 Palvelupolkujen yksinkertaistaminen ja yrityspalvelujärjestelmän kehittäminen

Korkeakoulut ja oppilaitokset

Luovien alojen osaamisen kehittämistä ja uusia avauksia (esim. pelidesign), luovien ammattilaisten koulutus
 Liiketoimintakoulutusta ja luovan talouden koulutusta
 Yrittäjien kouluttaminen/synnyttäminen
 Toimiminen mikro- ja pienyritysten tuotekehitysosastona, koska niillä on rajoitetusti resursseja ko. tehtävään.

Luovien alojen yritysten kehittämisapua löytyy niin julkisilta kuin järjestötoimijoilta alueellisesti ja valtakunnallisesti. Esimerkkeinä mainittakoon Kompassi – luovien alojen palvelupolku (www.kompassipolku.fi) ja Diges ry (www.diges.fi). Em. kautta löytyy lisää runsaasti valtakunnallisia palveluja ja valmiita työkaluja kehittämiseen.

Tilaa ja kysyntää saattaisi löytyä esimerkiksi luovien alojen Living Lab -tyyppiselle käyttäjälähtöisyyden kehittämiselle. Valtakunnallisesti luovilla aloilla ei ole käynnissä vastaavaa kehitystyötä. *

3 Strategia- prosesseja

Luovien alojen Kaakkois-Suomen kehittämisstrategia -hanke on Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen ja Kymenlaakson ammattikorkeakoulun rahoittama kehittämishanke, joka toteutettiin 1.1.2011—30.6.2012. Strategiaprosessiin ovat osallistuneet Kaakkois-Suomen pk-yritykset, Kaakkois-Suomen alueen kehitysyritykset, luovien alojen koulutusorganisaatiot sekä opiskelijat.

Kehittämisstrategiahankkeen tavoitteena on ollut

- Luoda toimintamalli, jonka puitteissa Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan maakuntien luovien alojen osaajat, ammatinharjoittajat, yrittäjät ja yritykset voivat nykyistä nopeammin päästä kannattavaan liiketoimintaan sekä kansallisessa että kansainvälisessä toimintaympäristössä.
- Uusien yritysten synnyttäminen ja yleisemmin luovien alojen yrittäjyyden kehittäminen kohti kasvuyrittäjyyttä.
- Luovien alojen yritysten synnyttämien uusien liiketoimintakonseptien tunnistaminen ja hyödyntäminen niitä kannattavasti.
- Luovan osaamisen yritystoimintaa tukevan ja edistävän ajantasaisen asiantuntijapalvelun ja kehittämistyökalujen tarjonnan lisääminen toimijatahojen osalta.

Kehittämisstrategiaa ja toimintamallia on rakennettu yhteistoiminnallisia menetelmiä käyttäen osallistujien kanssa sekä osallistumalla luovien alojen verkostoyhteistyöhön sekä alueellisesti että valtakunnallisesti. Lisäksi on hyödynnetty viime vuosina tehtyjä luovien alojen strategioita, selvityksiä ja raportteja (ks. esim. maakuntaohjelmat).

Kaakkois-Suomen luovien alojen yritysten tilannetta kartoitettiin keräämällä tietoa suoraan yrityksiltä postikyselynä 213 luovan alan yritykseen. Sama kysely jaettiin myös Lappeenrannassa 13.4.2011 järjestetyssä LUOTU-tapahtumassa. Kyselyyn vastasi 27 yrittäjää, ja Innosessio-iltoihin, joissa luovien alojen Kaakkois-Suomen kehittämisstrategiaa laadittiin, osallistumishalukkuutensa ilmoitti 10 henkilöä. Kysely (LIITE 2) kartoitti vastaajien kiinnostusta osallistua luovien alojen Kaakkois-Suomen kehittämisstrategian tekemiseen, yrityksen työntekijöiden määrää ja kasvuhalukkuutta. Myös ulkomaan myyntiä, ulkomaan myynnin lisäämistä ja verkostoitumista muihin alueen yrittäjiin tiedusteltiin. Viimeisessä kysymyksessä sai kertoa vapaamuotoisesti oman yrityksensä mahdollisesta muuttumisesta.

Työntekijöiden määrä kyselyyn vastanneissa yrityksissä vaihteli 1–35:een, tosin valtaosa yrityksistä oli yhden henkilön yrityksiä. Yrityksen kasvattamiseen tai laajentamiseen löytyi 14 halukasta yrittäjää. Yhdeksällä vastaajalla oli myyntiä ulkomaille, mutta 14 halusi kasvattaa myyntiään ulkomaille. Suurin osa vastaajista (21) piti tärkeänä verkostoitumista alueen muihin yrittäjiin. Kahdeksan vastaajaa ilmoitti, että heidän yritystoimintansa tulee olemaan viiden vuoden kuluttua samankaltaista kuin nykyään.

Kyselyn jälkeen järjestettiin kaksi Innosessio-iltaa Kouvolassa sekä neljä Nyt ovat luovat neuvot kalliit! -tilaisuutta (Lappeenranta, Imatra, Kotka ja Kouvola). Innosessioiden ja luovien iltojen tarkoituksena oli koota luovien alojen yrittäjiä, päättäjiä ja muita toimijoita pohtimaan innova-

tiivisessä hengessä luovien alojen tulevaisuutta ja sitä, mitä sen hyväksi voidaan yhdessä tehdä.

Kaikkiaan 11 luovien alojen ammattilaisten syvähaastattelua toteutettiin heinä-marraskuussa 2011. Haastatellut yrittäjät edustivat luovan alan eri toimialoja sekä Kaakkois-Suomen eri alueita. Haastatellut tulivat Kotka-Hamina -seudulta, Kouvolasta, Lappeenrannasta ja Imatralla. Syvähaastatteluissa tiedusteltiin haastateltavien taustaa, kouluttautumista ja kouluttautumisen tarvetta sekä alan koulutusta, yritystoiminnan erityispiirteitä, yritystoiminnan kasvutavoitteita ja toiminnan monipuolistamista, investointeja ja kustannuksia, toiminnan näkyvyyttä ja markkinointia, alan arvostusta, kansainvälistymistä, mahdollisesti saatavaa tukea sekä tulevaisuudennäkymiä.

Haastattelut suoritettiin haastateltavan toivomana ajankohtana ja haastateltavalle sopivassa paikassa. Jokaisen haastattelun keskimääräinen kesto oli kaksi tuntia, ja haastattelut nauhoitettiin ja kirjoitettiin puhtaaksi myöhemmin. Haastatteluiden analysoinnissa käytettiin Delfoi-menetelmää, johon kuului, että kaikkien haastattelujen tekstit toimitettiin kaikille haastatelluille luettavaksi ja kommentoitavaksi. Delfoi-kierroksella yhdestätoista haastatellusta viisi oli tutustunut toisten haastatteluihin niin, että pystyi kommentoimaan näitä. Osa sai ahaa-elämyksiä, osa taas ei. Kritiikkiä herätti runsas, kerralla toimitettu aineiston määrä, minkä johdosta osa haastatelluista ei ennättänyt omien kiireidensä johdosta paneutumaan niihin ollenkaan tai vain tietyin osin.

Keväällä 2011 järjestettiin kaksi Innosessio-iltaa Kouvolassa. Innosessio-iltojen vetäjänä toimi

VTM Sari Innanen Susinno Oy:stä. Ensimmäiseen innosessioon osallistui 14 Kaakkois-Suomen luovien alojen toimijaa. Heiltä tiedusteltiin sitä, millaisena he näkevät luovien alojen tulevaisuuden, millaisia keinoja on käytettävissä yritystoiminnan parantamiseksi, millaisia verkostoja he tarvitsevat, käyttävät ja kaipaavat lisää. Toinen innosessio järjestettiin reilun kahden viikon kuluuttua ensimmäisestä. Tähän tapaamiseen osallistui 12 henkilöä.

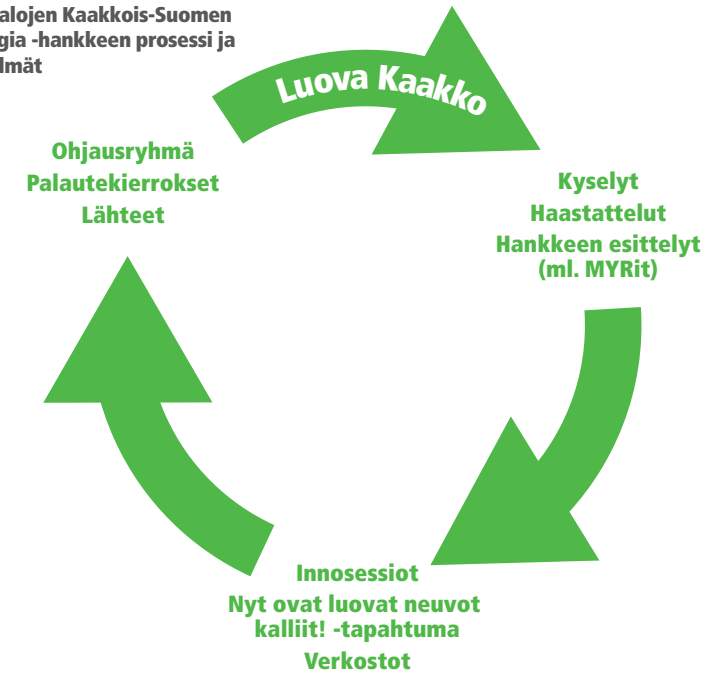
Nyt ovat luovat neuvot kalliit! – innovatiivista iltajumppaa luovan talouden vahvistamiseksi -tilaisuudet järjestettiin marraskuussa 2011 Lappeenrannassa, Imatralla, Kotkassa ja Kouvolassa. Tavoitteena oli koota yhteen kunkin alueen luovien alojen vaikuttajia sekä kerätä ja tuoda konkreettisia toimintatapaehdotuksia luovien alojen vahvistamiseksi sekä eri alueilla että koko Kaakkois-Suomessa.

Jokaisessa tilaisuudessa oli vierailijana tähdenä ja terveisten tuojana toisen kaupungin luovien alojen kehittäjä. Luovien alojen Kaakkois-Suomen kehittämisstrategia -hankkeen esittelyn sekä vierailijan luennon jälkeen paikalla olijat jakautuivat Learning Cafe -menetelmän mukaisesti ryhmiin keskustelemaan seuraavista kysymyksistä:

Mitä haluaisit kertoa arjastasi luovan alan toimijana päättäjille, kehittäjille, koulutusorganisaatioiden edustajille – heille, ketkä päättävät alan toimijoiden Sinunkin, asioitiasi?

Mikä toimii? Mikä ei? Mitä voi tehdä toisin? Millä keinoin? Mitä tavoitellaan? Miksi? Mitä tästä seuraa meille, teille, yhteiskunnalle?

Kuvio 3. Luovien alojen Kaakkois-Suomen kehittämisstrategia -hankkeen prosessi ja käytetyt menetelmät

Kuka asioistani päättää? Onko se Joku vai olenko se minä? Entä jos minä toiminkin toisin? Mitä tapahtuu? Kuka ymmärtää?

Jokaiselle ryhmälle esitettyyn kysymykseen: ”Mikä on paikallisesti sellainen luovien alojen voimavara, erityinen osaaminen, jota kannattaa ja pitää kehittää?” pyydettiin keskittymään erityisesti. Keskustelujen kokonaisaika oli 45 minuuttia ja ryhmän jäsenet vaihtoivat paikkaa 10–15 minuutin välein. Ajatukset ja ideat kirjattiin ylös ja

seuraavanlaisia ideoita syntyi neljän luovan illan aikana. Ideoita on kerätty yhteen eri illoista lähinnä teeman mukaisesti.

Luova Kaakko -strategia on muodostunut edellä kuvattujen aktiviteettien ja osallistujien perusteella. Strategiaprosessi on ollut dialoginen ja yhteistoinnallinen. Prosessin tuloksia esitellään ja kootaan seuraavassa varsinaisessa strategiaosuudessa. *

4 Luova Kaakko -strategia

4.1 Alueelliset luovien alojen vahvuudet ja mahdollisuudet

Luova Kaakko -strategian ydin koostuu alueellisesta yhteistyöstä ja verkottumisesta sekä tunnetuksi tekemisestä brändäyksen ja näkyvyyden lisäämisen keinoin. Luovan Kaakon mahdollisuudet liittyvät myös rakennemuutoksessa olevan teollisuuden kanssa tehtävään poikki-alaiseen ja innovatiiviseen toimintaan. Kuulostellaan heikkoja signaaleja ja etsitään uusia mahdollisuuksia sijainnista, maakunnasta ja paikallisuudesta. Käyttäjälähtöisyyttä lisäämällä saadaan luovien alojen tuotekehitykseen ja muotoiluun uusia avauksia.

Strategian ensisijaisena lähtökohtana on luovien alojen toimijoiden oman toiminnan kehittäminen ja toissijaisena eri yhteyksissä todetut valtakunnallisia ratkaisuja vaativat kehittämiskohteet. Strategiaa pohjustetaan swot-analyysillä ja hahmotetaan luovien alojen kokonaisuutta Kaakkois-Suomessa ja sen ekosysteemistä toimintamallia. Luvussa 5 tiivistetään ehdotetut toimenpiteet. *

Kyselyjen, innosessioiden, luovien iltojen ja haastattelujen pohjalta on koottu koko Kaakkois-Suomen luovien alojen swot-analyysi (s. 37). Analyysin perusteella kehittämiskohteet näyttäisivät kohdistuvan kolmeen teemaan: Miten luovien alojen yrittäjät voivat itse edistää alan kehittämistä?, Luovien alojen yrittäjien ja toimijoiden verkostoituminen, sekä Odotukset yhteistyötahoille, sidosryhmille ja rahoittajille tukitoimiksi.

Miten luovien alojen yrittäjät voivat itse edistää alan kehittämistä?

Oma osaaminen ja ammatillisuus ovat yrittäjän keskeistä pääomaa ja kehitettävää. Toinen kehittämiskohde koostuu liiketoiminnan kehittämisen osa-alueista: tuotteiden ja palveluiden muotoilu, tuotteistaminen ja kaupallistaminen. Hinta-laatusuhde pitää olla kunnossa. Alasta riippumatta

yrittäjyyteen liittyvät pohdinnat ja ongelmat olivat pitkälti samoja yrittäjistä toiseen.

Kiinnostuksen luovia aloja kohtaan koettiin perustuvan entistä vahvemman osaamiseen; laadukkuutta ja omaperäisyyttä pidettiin tärkeinä. Moniosaaminen, ekologisuus, paikallisuus ovat usein korostettuja luovien alojen yhteydessä ja etenkin niiden tulevaisuudessa.

Luovien alojen yrittäjien ja toimijoiden verkostoituminen

Luovan alan verkostoituminen ja yhteistyö on tärkeää, koska sitä tarvitaan alueellisten ja infrastruktuurin kehittämistä edellyttävien ideoiden toteuttamiseksi. Tällaisia ovat myös yhteiset markkinointitempaukset, kulttuuritapahtumien järjestäminen sekä näkyvyyden vahvistaminen.

Verkostoitumisen merkityksellisyyttä korostettiin, verkostot koostuvat sekä paikallisista, kansallisista että kansainvälisistä verkostoista. Luottamusta verkoston eri toimijoihin pidettiin tärkeänä. Verkostoja ovat muun muassa yrittäjäjärjestöt, koulutusorganisaatiot, entiset ja nykyiset kollegat, ammattijärjestöt ja -liitot sekä muut

alan yrittäjät. Sosiaalinen media ja internet ovat nykyään elimellinen osa verkostoitumista.

Luottamus ja verkostot ovat tärkeitä myös siksi, että yrittäjien ja muiden luovia aloja tukevien toimijoiden välinen vuorovaikutus ja kommunikatio nousivat usein esille kehittämiskohteena.

Etelä-Karjala-instituutti on julkaissut visuaalisten taiteenalojen ammattitaiteilijoiden verkostoitumisedellytyksiä tarkastelevan raportin ”*Samaa seittiä kutomaan*”. Raportin mukaan Kaakkois-Suomen visuaalisten alojen ammattitaiteilijat tarvitsevat oman verkoston, sillä heidän työnsä on usein yksinäistä puurtamista ilman varsinaisen työyhteisön tukea. Verkosto voisi toimia työyhteisönä ja myös alueellisena edunvalvojana tarjoten monenlaista tukea ja koulutusta jäsenilleen. Verkosto voisi olla myös välittäjä yksittäisten taitelijoiden ja ympäröivän yhteiskunnan välillä, ja näin lisätä alueen taitelijoiden työmahdollisuuksia. Omalla toiminnallaan verkosto nostaisi kulttuurin arvostusta alueella. Raportin tekijä, tutkija Kristiina Korjonen-Kuusipuro Etelä-Karjala-instituutista toivoo, että raportti toimii jatkokeskustelujen pohjana, kun verkostoa lähdetään todenteolla rakentamaan, ja että se antaa tukea esimerkiksi rahoituksen hakemiseen. ”*Toi-*

SWOT-analyysi

Vahvuudet	Heikkoudet
- osaaminen: ammattitaito: hyvät ja toimivat ideat, laadukkaat tuotteet ja palvelut ydinosaamisen lisäksi myös muut taidot: viestintä, markkinointi, kielitaito jne. - monialaisuus, omaleimaisuus, oivaltavuus, ekologisuus, paikallisuus - asenteet: kasvu- ja muutoshalukkuus, asiakaslähtöisyys, ongelmanratkaisukyky, sitkeys, oikea asenne, selkeä visio, päämäärätietoinen toiminta - luovuuden ja arkielämän integroituminen - yhdessä tekeminen, yhteistyö	- liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen huono taso - epäselvä ansaintalogiikka, amatööriäinen puuhastelu, itsensä asemoiminen ”väärin” markkinoille - töiden huono aikataulutus, liiallinen kuormitus ja loppa-aika, ennakoimattomuus - oman osaamisen aliarvostus ja oman rajallisuuden ymmärtämättömyys - puutteelliset työtilat, huono töiden delegointi
Vahvuuksien vahvistaminen	Heikkouksista eroon pääseminen
- päämäärätietoinen ja suunnitelmallinen oman ja verkostoituneen toiminnan kehittäminen - aikataulutuksen ja ajanhallinnan kehittäminen sekä järkevä delegointi	liiketoimintaosaamisen, työskentelyolo-suhteiden sekä ansaintalogiikan kehittäminen
Mahdollisuudet	Uhat
- verkostoituminen, yhteistyö, sparraaminen, managerointi, kummiyritykset - osaamisen kehittäminen: koulutus, liiketoimintaosaamisen koulutus, oppilaitosyhteistyö, yhteenliittymät - uudet jälleenmyyntikanavat: puskaradio, markkinointi ja yhteismarkkinointi, internet, media, työnäytösmarkkinointi - kansainvälistyminen, Venäjä-osaaminen - palvelumuotoilu, positiivinen imago, brändäys - rakenteet: yhteiset tilat, yhdistykset, osuuskunnat - kulttuurin ja matkailun yhdistäminen	- yhdistelmä: pienyrittäjyys, luovuus ja byrokratia - byrokratia, kankeat hallinnolliset rakenteet, puutteellinen tiedonkulku, muuttuva lainsäädäntö, lupakäytännöt - hankelähtöisyys toiminnassa - arvostuksen puute, harrastelijat samoilla markkinoilla - talouden taantuma, konsulttiavun ja sponsoreiden puute - bisneshenkisyyden istumattomuus toimialaan
Mahdollisuuksien todeksi tekeminen	Uhkien torjuminen
- kontaktien, verkostojen ja yhteistyön organisointi ja hyödyntäminen - luovien alojen imagon kohotus	- ammattimaisuuden vahvistaminen - byrokratian vähentäminen, yritys- ja tukipalvelujen lisämarkkinointi - hankelähtöisyydestä pysyvään toimintaan

---

Lähitaide, perinneruoka, paikalliset tapahtumat ja oma kulttuuriperinne on saattava kunniaan luovilla aloilla. Omasta kulttuurista ja osaamisesta pitää opetella olemaan ylpeä. Omaleimaisuus, paikan henki ja kulttuuritarina pitää saada näkyväksi; pitää olla ylpeä siitä, mitä meillä on.

Kaakonkulmalle voitaisiin luoda yhteisiä foorumeja; esimerkiksi käsityöläisyydelle yhteiset nettisivut sekä yhteinen myyntitila.

Kulttuurin ja luovien alojen on jalkauduttava sinne, missä ihmiset liikkuvat.

Koulutusta rahoituksen hakemiseen ja tuotteiden hinnoitteluun sekä tekijänoikeuslainsäädännön ymmärtämiseen tarvitaan.

Luovan alan yrittäjän pitäisi tehdä tekemisen tavoitteet selväksi itselleen, jolloin hän hahmottaa sitä, keitä muita hän tarvitsee päästäkseen päämääräänsä.

---

vottavasti VISTA-verkosto koetaan tärkeäksi myös päättäjien näkökulmasta, sillä visuaalisten alojen ammattitaiteilijat ovat luovien alojen ytimessä ja verkoston avulla heidän monialainen osaamisensa saataisiin laajemmin käyttöön. Meillä ei ole varaa tuhata tätä resurssia”, hän toteaa. Verkostolle on saatava aktiivinen koordinaattori, jolla on tahto toimia taiteilijoiden puolesta, ja tähän tarvitaan pysyvämpiä rahoitusratkaisuja kuin lyhytkestoiset hankerahat, sillä taiteilijat kokevat lyhyet hankkeet usein hyödyttöminä. Jotta verkoston toiminta onnistuisi, koko Kaakkois-Suomen taiteilijoiden olisi ”kudottava samaa seittiä”, ja toimittava aktiivisesti yhteisen päämäärän puolesta. Etelä-Karjala-instituutti on Lappeenrannan teknillisen yliopiston erillislaitos, jossa tehdään monitieteistä tutkimusta. Instituutti yhdistää tieteitä ja kasvattaa alueellista osaamista.

Odotukset yhteistyötahoille, sidosryhmille ja rahoittajille tukitoimiksi

Yrittäjät tarvitsevat yhteistyötä koulutuksessa ja yritystoiminnan aloittamisessa, haudonnassa ja kehittämisessä sekä toimitilakokonaisuuksien suunnittelussa ja rakentamisessa. Lisäksi yleinen tuki, kannustus ja neuvonta esimerkiksi rahoituksen järjestämisessä ovat edelleen tarpeen. *

4.2 Luova Kaakko – ekosysteeminen toimintamalli

Mallin tavoitteena on auttaa Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan maakuntien luovien alojen osajia, ammatinharjoittajia, yrittäjiä ja yrityksiä pääsemään nykyistä nopeammin kannattavaan liiketoimintaan sekä kansallisessa että kansainvälisessä toimintaympäristössä.

Luovan Kaakon ekosysteeminen toimintamalli muodostuu luovien alojen osaamiskeskittymistä ja niiden sidosryhmien verkostosta. Strateginen toimintamalli on hahmotettu kuviossa 4 (s. 40).

Elämykset ja matkailu -osaamiskeskittymässä on tarvetta erityisesti yhteistyön ja verkostotalouden sekä liiketoimintaosaamisen kehittämiseen, joiden perusteella on mahdollista luoda verkotuneita ja samalla yksilöllisiä palvelukonsepteja ja yhteismarkkinointia. Elämykset ja matkailu -osaamiskeskittymässä tarvitaan myös uusia visioita ja ideoita. Lisäksi tarvitaan verkottunutta yhteistyötä tapahtumajärjestäjien, matkailuyrittäjien ja kulttuuriväen kanssa. Esimerkkinä ideasta mainittakoon, että Kotka on kirjailijoiden ja teatterin kaupunki, ja tämän ympärille voidaan rakentaa erityyppistä tapahtumatuotantoa. Kotkassa ja Haminassa saaristoa, merta ja merimies-

kulttuuria tulee hyödyntää matkailussa. Kotkassa on useita kauniita puistoja, jonne on luontevaa viädä kulttuuria ja tapahtumia.

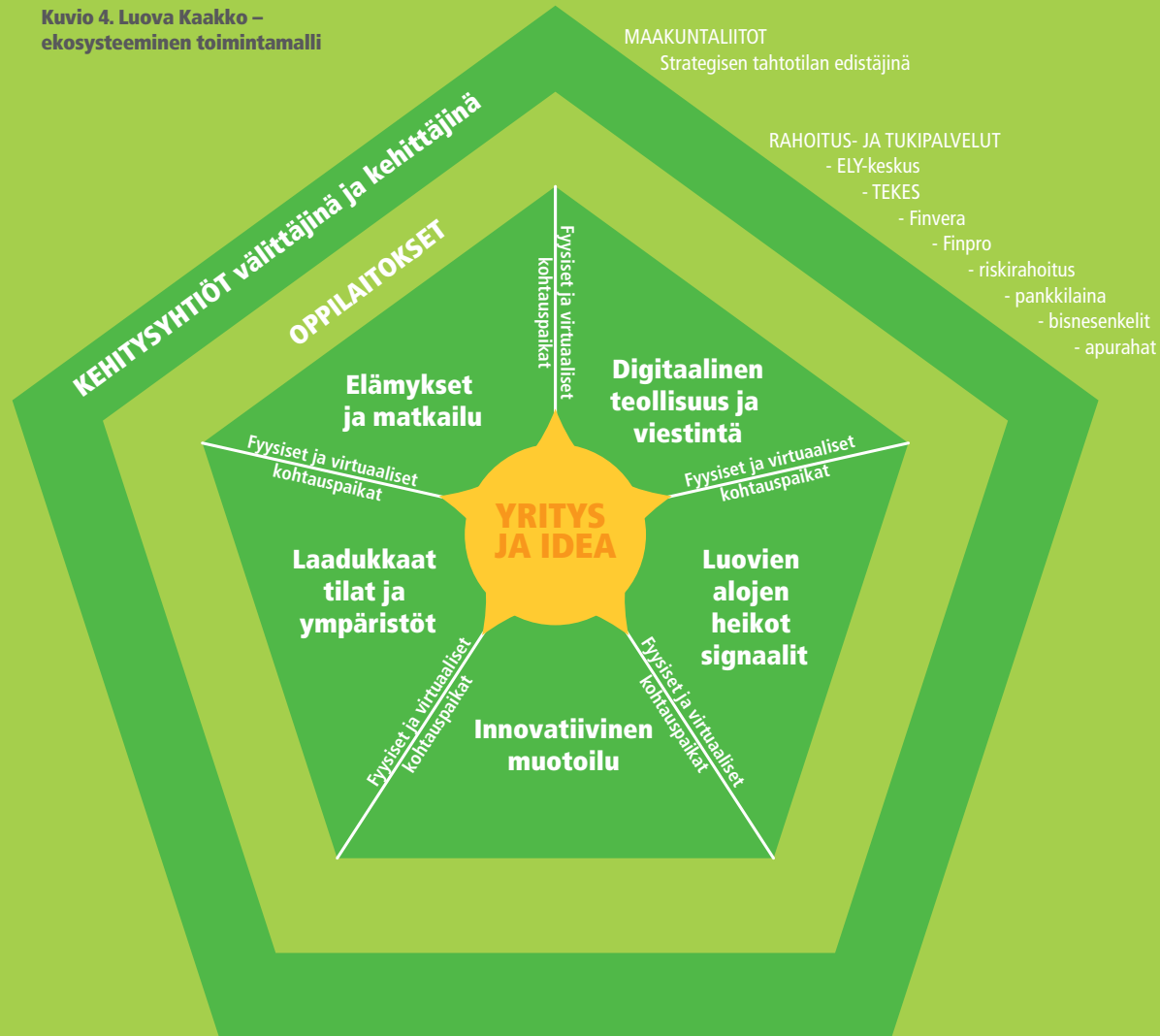
Fyysiset ja virtuaaliset kohtauspaikat toimivat rajapintoina, jotka ovat herkkiä uusien ideoiden synnyttämisessä ja niiden edelleen kehittämisessä kaupallisesti kannattaviksi innovaatioiksi. Rajapinnoilla toimimista lisäämällä lisätään todennäköisyyttä myös uusien ideoiden syntymiselle. Rajapinnat ovat tärkeitä myös heikkojen signaalien tunnistamisessa.

Kohtauspaikat ovat pysyviä, hyvin markkinoituja, ilmeeltään vetovoimaisia ja luovien alojen toimijoiden tärkeiksi kokemia. Kohtauspaikat muodostuvat eri toimijoiden ylläpitämistä foorumeista ja ovat yhteyksissä toisiinsa tarpeen mukaan. Kukin alue järjestää näköisensä foorumin. Luovat yhteydet Kaakkois-Suomessa -verkosto kokoaa keskeiset luovien alojen julkiset ja järjestötoimijat, joita on noin 50. Kokoonkutsujana voisi toimia kukin kehitystyhtiö vuorollaan.

Kohtauspaikoilla toimijat voivat tavata toisiaan, verkostoitua ja organisoitua, ja niistä myös ostajat voivat löytää heidät. Yhteinen Luovan Kaakon portaali (tai portaalien portaali, joka linkittäisi jo olemassa olevat) voisi olla yksi ratkaisu löytää tekijät yhdestä paikasta.

Laadukkaat tilat ja ympäristöt -osaamiskeskittymään kuuluu sekä vanhojen esineiden että rakennusten entisöintiä, mutta siinä tarvitaan myös muotoilijan ja sisustussuunnittelijan taitoja. Osaamiskeskittymä liittyy rakennus- ja ympäristöarkkitehtuuriin, kulttuurihistoriaan ja kokonaiseen alueelliseen imagoon. Osaamiskeskittymä sisältää myös restauroinnin ja konservoinnin sekä perinnerakentamisen. Ala on rakennuskannan vanhentuessa alkanut kiinnostaa entistä enemmän. Perinnerakentamisen osajat voidaan Jaana Mikkilän (2007) mukaan jakaa kolmeen ryhmään: **Uudis-perinnerakentajilla** työ on painottunut uudisrakentamiseen, mutta he korjaavat jonkin verran myös vanhoja rakennuksia. **Restaurointihenkiset** haluavat keskittyä pelkästään vanhoihin rakennuksiin, ja he ovat sisäistäneet hyvin oikeaoppisen säilyttävän korjauksen. **Restaurointi-uudisosaajat** ovat kuten edellinen ryhmä, mutta he tekevät töitä myös uudisrakennusten kanssa. Suomessa toimii joitakin paikallisia ja valtakunnallisia osajarekistereitä. Alueellinen toimijarekisteri toisi uusia mahdollisuuksia ja voisi lisätä kiinnostusta vanhojen rakennusten korjaamiseen. Restaurointiala kehittyi myös tulevaisuudessa, esimerkiksi restaurointi- ja korjausrakentamisen muodossa. Perinnerakentamisen keskuksia on perustettu muualle Suomeen, miksi ei myös Kaakkois-Suomeen.

Kuvio 4. Luova Kaakko –
ekosysteeminen toimintamalli

Laadukkaat tilat ja ympäristöt -osaamiskeskittymät käsittävät myös puurakentamisen, kaupunkikehityksen ja -elävöittämisen luovien alojen keinoin. Koko osaamiskeskittymän kehittymiselle on tärkeää löytää poikki- ja monialainen ja systeminen yhteistyö, joka merkitsee myös eri toimijoiden mahdollisuuksien oikea-aikaista kohtaamista.

Digitaalisen teollisuuden ja viestinnän -osaamiskeskittymän mahdollisuudet kasvuun ovat merkittävät Kaakkois-Suomessa, koska alan osaamista kehitetään ja alueella on jo merkittävää alan toimintaa. Uusia mahdollisuuksia syntyy esimerkiksi digitaalisten pakkausten tuotekehityksessä ja tuotannossa. Pelialan kehitystä ohjaavat Teke-sin asiantuntijan Kari Ryytäsen mukaan omistajat ja asiakkaat, jolloin sekä käyttäjälähtöisyyden että ansaintalogiikan merkitys korostuu. Pelialan ydintä on luova toiminta (ei koodaus), mutta silti pelialan liiketoiminta ja yrittäjyysasiat pitää hoitaa myös kuntoon. Kaakkoissuomalainen peliala kaipaa palveluntarjoajia osaamiskeskittymän muilta aloilta: graafinen osaaminen, peliohjelmointi, liiketoiminta. Ryytäsen peräänkuuluttua myös pelialalle omaa koordinaatiota.

Innovatiivisen muotoilun osaamiskeskittymässä olevat toimialat muotoilevat eri materiaaleja (kiveä, puuta, tekstiiliä tai aivan uusia, kuten nanosellu), palveluja ja tuotteita (matkailu, hyvinvointi, kulttuuri).

Kaikki osaamiskeskittymät voivat hyödyntää palvelumuotoilua tuotteidensa ja palvelujensa kehittämisessä ja tuotteistamisessa. Palvelumuotoilu

tarkoittaa palvelujen innovointia, kehittämistä ja suunnittelua muotoilun menetelmin. Palvelumuotoilun keskeisenä tavoitteena on palvelukokemuksen käyttäjälähtöinen suunnittelu siten, että palvelu vastaa sekä käyttäjien tarpeita että palvelun tarjoajan liiketoiminnallisia tavoitteita. Huomio suunnataan asiakkaan palvelukokemukseen tarkoituksena tehdä siitä mahdollisimman miellyttävä. Palvelumuotoilun menetelmät on syytä ottaa ideoinnin pohjaksi luovan alan yrittäjien ja rahoittajien parissa. Palvelumuotoilua tulisi tarjota kaikkien alojen yrityksille ja palvelumuotoilun koulutusta tulisi tarjota luovien alojen yrittäjille, rahoittajille ja muille toimijoille. Konkreettisen esinemaailman tuottamisen ohella on siirrytty yhä enemmän kokemukselliseen suuntaan, ja se tulisi huomioida rakennemuutoksessa; palvelumuotoilusta hyötyisi koko Kaakkois-Suomi ja jokainen sen maakunnista erikseen. Näin luovia aloja integroitaisiin muihin elinkeinoihin ja julkisiin palveluihin.

Palvelumuotoilu tarjoaa hyviä strategisia työvälineitä konseptisuunnitteluun. Palvelumuotoiluun perustuvan ajatuksen mukaan luovien alojen toimijat tulee ottaa täysivaltaisesti mukaan tekemään julkisia palveluita ja suunnittelemaan sellaisiakin kohteita, joita ei perinteisesti mielletä luoviin aloihin kuuluviksi. Palvelumuotoilun menetelmät on hyvä ottaa ideoinnin pohjaksi sekä luovan alan yrittäjien että rahoittajien parissa.

Innovaatioiden, tuotteiden ja palvelujen tuottamisen keskeinen ja nykyaikainen toimintatapa korostaa käyttäjä- ja asiakaslähtöisyyttä. Living Lab -metodin mukaan asiakas tai loppukäyttä-

jä on mukana tuotteistusprosessissa ja /tai palvelumuotoilussa. Käyttäjälähtöisyys näyttäisi vielä olevan lähes käyttämätön voimavara luovien alojen palvelumuotoilu- ja tuotteistusprosesseissa. Helsingin Creative Metropoles-, World Design Capital- ja luovien alojen yritystoiminnan kehittämistoimissa luotetaan luovuuden ja käyttäjälähtöisen suunnittelun avaamiin uusiin mahdollisuuksiin ja niiden avulla uusien toimintamallien kehittämiseen.

Luovien alojen heikot signaalit on otettu malliin omana lohkonaan, jotta se saisi tulevaisuusorientoituneessa ajattelussa ja toiminnassa keskeisen paikan. Heikot signaalit voivat kasvaa ajan myötä megatrendeiksi, kuten Nokia nousi 1990-luvun alun lamasta uusia mobiililaitteita kehittämälä tai peliteollisuuden nousu viimeisen kymmenen vuoden aikana. Luovien alojen ihmiset ovat herkkiä aistimaan ajassa olevia heikkoja signaaleja. Edellä mainittujen alojen lisäksi löytyy lukuisia esimerkkejä, kuinka aloitteleva tai takapakin kokenut yrittäjä yksin uskoo ideansa toimivuuteen, vaikka se muiden mielestä on mahdoton. Vasta aika näyttää mikä onnistuu ja mikä ei. Siksi luovat alat erityisesti tarvitsevat riskirahoitusta. Vaikka bisnesenkelit valitsevat itse rahoituskohteensa, olisiko mahdollista jotenkin epävirallisesti ohjata aloittelevia yrittäjiä tai yrittystään uudistavia bisnesenkeleiden luo esittämään ideansa? *

4.3 Luovien alojen strateginen yhteistyö Kaakossa

Kaakkois-Suomen maakunnat tekevät jo yhteistyötä, jonka tavoitteena on saavuttaa lisäarvoa alueen kehitykseen erityisesti elinkeino- ja koulutuspolitiikan aloilla. Maakuntien aluekehittämisen yhteiset painopisteet ovat:

- metsäklusterin uudistaminen
- puhtaan energia- ja ympäristötekniikan kehittäminen
- ICT-liiketoiminnan ja sisältötuotannon kehittäminen
- logistiikan ja infrastruktuurin vahvistaminen
- Venäjä-yhteistyön vahvistaminen
- osaamis- ja koulutusrakenteiden uudistaminen.

ICT-liiketoiminnan ja sisältötuotannon kehittämisen painopistealueella toiminnassa korostetaan ”Sähköistä asiointia, sosiaalisen median ja verkostojen hyödyntämistä kehitetään etenkin Kaakkois-Suomen vahvoilla aloilla sekä julkishallinnon palveluissa, joissa mahdollisuudet tuottavuuden parantamiseen ICT:n avulla ovat suuret. Etelä-Karjala ja Kymenlaakso kehittävät yhteistyössä pelialan yritysclusteria, jonka työllisyysvai-

4.4 Uusien luovan alan yritysten synnyttäminen ja luovien alojen yrittäjyyden kehittäminen

Luovien alojen kilpailukyvyn kehittämisen kannalta on olennaista tunnistaa luovien alojen yritysten synnyttämiä uusia liiketoimintakonsepteja ja pystyä myös hyödyntämään niitä kannattavasti.

Yrittäjyyden synnyttäminen ja kehittäminen edellyttää niille suotuisan toimintaympäristön kehittämistä, jota varten tarvitaan luovien alojen ennakkoinnin, tilastoinnin, alan sisäisen verkostoitumisen ja muiden toimialojen kanssa tehtävän yhteistyön lisäämistä ja mahdollistamista. Valtakunnan tasolla tarvitaan myös tekijänoikeuksiin ja verotukseen liittyvien ongelmakohtien ratkaisemista. Viestintää ja asenteisiin vaikuttamista tarvitaan myös luovien alojen toimintaympäristön kehittämiseksi. (Sirpalepolitiikasta... 2011.)

Yrittäjyys, innovatiivisuus, riskinotto-kyky ja vahva usko oman yritys-idean kantavuuteen ovat edellytyksiä uusien yritysten syntymiselle. Paitsi luovuuteen myös yrittäjyyskasvatukselle tulee luoda kumulatiivinen polku läpi koko koulutuksen peruskoulusta lähtien. Näin yrittäjämäistä elämänsenettä voidaan juurruttaa jo lapsesta

kutukset lähitulevaisuudessa voivat olla mittavat. ICT:n alan kehittyminen edellyttää vahvoja osaamiskeskittymiä ja nopeita, kattavasti saatavilla olevia tietoliikenneyhteyksiä.”

Kaikkiin edellä mainittuihin painopisteisiin sisältyy ja on kytkettävissä luovien alojen toimintaa ja toimijoita, jotka toteuttavat painopistealojen uudistamista ja uusia innovaatioita. Rakennemuutos edellyttää uudenlaista poikki- ja monialaista yhteistyötä.

Maakuntaliittojen yhteistyötä tulisi tiivistää myös muiden luovien alojen ja luovan talouden kokonaisuuden kehittämiseksi Kaakkois-Suomessa, ajatuksellisesti luovat alat voivat sisältyä useisiin yhteisiin painopistealueisiin. Maakuntaliitoilla on merkittävä asema toimia strategisen tahtotilan edistäjinä luovien alojen yritysten synnyttämisessä.

Luovien alojen valtakunnallisen verkostotyön kannalta ongelmallista on koko-ohjelman (Kohesio- ja kilpailukykyohjelma, TEM) lopettaminen. Pitkäjänteinen kehittäminen ja verkostotyö edellyttää myös pysyviä rakenteita. *

lähtien. Luovien alojen koulutuksessa tulee painottaa yrittäjyyttä, samoin tarjota jo yrittäjiksi ryhtyneille liiketoimintaosaamisen koulutusta.

Yleisesti luovan alan yrittäjille liiketoimintaosaamisen sekä jatkokoulutuksen tarjoaminen on tärkeää koko maassa. Tämä on strategista perusasiaa, jota ilman ei menestystä voi tulla. Markkinointi ja jakelukanavat ovat luovilla aloilla usein heikkoja, eikä yhden ihmisen yrityksessä edes riitä aika kaikkeen. Siksi on päästävä isompiin kokonaisuuksiin, missä toimiva, eri alojen osaajista koostuva tiimi työskentelee: luovan alan ihmiset, markkinointi- ja logistiikkaosaajat. Myös ulkomaankauppaa ajatellen voidaan luoda yhteisiä markkinointi- ja logistiikkapalveluja. Tällaisen kokonaisuuksien synnyttämistä tulee tukea.

Yritystoimintaa harkitsevan ja aloittelevan kannattaa olla yhteydessä oman alueensa kehitysyhtiön edustajiin ja tutustua kehitysyhtiöiden ja ELY-keskusten yrityksille tarjoamiin palveluihin. On todettu, että ulkopuolisella sparraajalla voi olla merkittävä vaikutus siihen, millä tavalla yritystoiminnassa lähdetään liikkeelle ja saadaan se kannattavaksi: ”Mulla oli selkeä ajatus, mitä rupeen tekeen ja R:llä oli toinen. Sitten tuli paikal-

linen puumies, joka löi meidät kimppaan ja käski luoda nämä ajatukset yhteen.”

Åbo Akademin MediaCity -yksikön toteuttamassa esiselvityksessä luovien alojen innovaatio- ja kehitystarpeista (Norrgård, Rautanen, Esch & Huvio 2009) yritykset toivoivat yleisempää liiketoimintaan liittyvää sparrausta sekä syvällisempää asiantuntijaneuvontaa spesifisillä alueilla. Myös saatavilla olevien tuki-instrumenttien tavoitettavuutta tulisi lisätä niin, että yritykset osaisivat paremmin käyttää eri palveluja. Lisäksi toivottiin tukea ideointi- ja tuotekehitysvaiheeseen, jotta löytyisi paras tapa viedä uusia ideoita eteenpäin sekä oikea väylä nykyisiin tai uusiin tuki-instrumentteihin. Jatkossa parhaimman hyödyn voisi saada yhdistämällä tuotteen tai palvelun sparraus- ja neuvontapalvelut sekä liiketoimintaosaamisen kehittämisen. Tällöin idea kehittyy ja sen ympärille rakennettava liiketoimintamalli saadaan toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla. MediaCity ehdottikin, että tällainen palvelu, esimerkiksi CreaStart², voisi olla vaikkapa ELY-keskusten alaisuudessa. Vastaavia toiveita esittivät kaakkoissuomalaiset toimijat tämän strategiaproessin yhteydessä.

2 Vrt. TuoteStartti tai starttiraha.

Norrgårdin ym. 2009 mukaan sen sijaan yritysten väliset erot ovat suuria. Osalla yrityksistä on hyvin selkeät prosessit, jotka on käyty läpi jokaisen idean kohdalla. Prosesseissa on käyty läpi mm. idean liiketoimintamahdollisuuksia, asiakaslähteisyyttä, tuotantoverkoston sekä teknologisia vaihtoehtoja. Nämä yritykset tuntuivat sopeutuvan nykyiseen talouskriisiin pienimmin vaurioin. Osalla yrityksistä on selkeät prosessit, vaikka ne eivät itse niitä olleet osanneet prosesseiksi määrittelläkään. Yritys kertoi ideoivansa ”fiilispohjalta”, mutta tarkempi tarkastelu paljasti tarkkoja prosesseja ja määrittelyjä. Monessa heikommin pärjäävässä yrityksessä kerrottiin vasta suunniteltavan oman tuotekehityksen aloittamista. Yritykset kertoivat ajan, resurssien ja rahan puutteen syyksi siihen, miksi tuotekehitystä ei ollut aloitettu aikaisemmin. Osittain ongelmaksi nousi myös vaikeus löytää osaavaa henkilökuntaa.

Käytännössä henkilökohtaisen neuvonnan ja ohjauksen tarve on suurinta luovan työn erilaisissa siirtymäkohdissa työn-opiskelun-työttömyyden yrittäjyyden välillä. *

5 Toimenpide- ehdotukset

1. Ennakointi, tilastointi ja heikot signaalit (maakuntaliitot, ELY)

Luovien alojen ja talouden tieto ja tilastot – erityisesti aluetasolla – ovat hajallaan ja vaativat joka kerta erikseen kokoamista. Luovien alojen ja talouden tiedonkeruu ja toimialan kehityksen ennakoiminen tulisi järjestää pysyvällä tavalla hyödyntäen jo tehtävää maakunnallista yhteistyötä (*aavistus.fi*). Tilastoinnin ja tiedontuotannon kehittämistä esitetään myös kuntien kulttuuripolitiikkaa käsittelevässä selvitysmiesten raportissa (Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämisselviö 2011, OKM).

Tarvittavat toimenpiteet (swot:n perusteella)

- tutkimuspohjaisen suunnittelun kehittäminen päämäärätietoisesti.
- heikkojen signaalien tunnistaminen.

2. Luovien alojen ja talouden verkostot/keskukset Kaakkois-Suomeen (kehitysyhtiöt)

Kaakkois-Suomen alueella tarvitaan useampia Luovien alojen ja talouden keskuksia helpottamaan verkottunutta kehittämistä, yhteistyötä ja tiedonkulkua. Keskukset voivat olla fyysisiä paikkoja, jotka lisäävät konkreettista näkyvyyttä sekä samalla virtuaalisia, jotka kokoavat yritykset ja toimijat sekä tiedonlähteet.

Tarvittavat toimenpiteet (swot:n perusteella)

- päämäärätietoinen ja suunnitelmallinen oman ja verkostoituneen toiminnan kehittäminen.
- Venäjä-mahdollisuuksien hyödyntäminen, kehittäminen ja yhteistyö.

Luovien alojen keskusten ja niiden toimijoiden tulee konkreettisesti ja aktiivisesti tukea yrittäjien verkostoitumista ja yhteistyötä, samoin kuin eri tahojen yhdistämistä poikkitaiteellisesti, rajapintojen kohtaamisiksi ja tiimityötä. Verkostojen kautta löytyvät esimerkiksi vertaistuki, tutustumisen toisiin yrittäjiin, koulutus, yhteistyö, yhdessä ideointi ja mahdollisuus näkyvyyteen. Verkostot mahdollistavat konkreettisen hyödyn kaikille osapuolille. Yhdessä ollaan enemmän kuin yksin. Yhteistyö ja luottamus ovat yhdessä toimimisen perusta. Hyvät ideat tulee saada leviämään yhteiseksi hyödyksi, sillä *”kaikki on jo pöllitty, joten pöllimistä ei kannata yrittää estää”*. On tärkeää nähdä, että *”minun alani voi hyödyntää ja hyödyntää jonkun toisen alaa”*. Liiketoimintaverkoston pitäisi olla win-win-verkosto, jossa vetoapu löytyy läheltä, saman verkon sisältä, esimerkiksi mestari-kisälli -asetelman kautta.

Tarvittavat toimenpiteet (swot:n perusteella)

- luovien alojen portaali.
- kontaktien, verkostojen ja yhteistyön organisointi ja hyödyntäminen.

3. Luovien alojen asiamies/asiamiehet, alueelliset yhteyshenkilöt (kehittämissyhtiöt)

Perustetaan luovien alojen asiamiehen pesti (ks. myös tutkija Kristiina Korjonen-Kuusipuro Etelä-Karjala-instituutti – Samaa seittiä kutomaan) ja hänen / heidän tuekseen eri organisaatioiden nimeämät yhteyshenkilöt, jotka verkostoituvat keskenään.

Tarvittavat toimenpiteet (swot:n perusteella)

- ammattimaisuuden vahvistaminen.
- yritys- ja tukipalveluiden lisämarkkinointi, tunnettuuden ja saatavuuden lisääminen.
- byrokratian vähentäminen.

4. Luova Kaakko -brändi (maakuntaliitot, kehitysyritykset)

Laaditaan yhteinen Luova Kaakko -brändi.

Yrityslähtöiset suunnittelukilpailut yhdessä oppilaitosten kanssa voisivat olla apuna brändin rakentamisessa ja lanseeraamisessa.

Luovien alojen arvostusta on nostettava kaikin mahdollisin keinoin, ja tämä arvostuksen nostaminen lähtee yrittäjistä itsestään.

Tarvittavat toimenpiteet (swot:n perusteella)

- luovien alojen imagon kohotus.

Luovien alojen kehittämiseksi pitäisi muotoilun, taiteen ja liike-elämän yhteisprojekteja suunnitella ja toteuttaa koordinoitusti, ohjatusti ja tukea toiminnallisesti. Käyttäjälähtöisyyden ja avoimen innovaatiotoiminnan menetelmien soveltaminen luovilla aloilla on vielä vähäistä, joskin tarve on jo tunnistettu.

5. Luova Kaakko strategian toimeenpano ja seuranta (maakuntaliitot, kehitysyritykset)

Luova Kaakko -strategian toimeenpano on tärkeää luovan talouden kehittämistoiminnan tuloksellisuuden takaamiseksi. Irralliset projektit eivät aina takaa jatkuvuutta ja pysyviä toimia.

Tarvittavat toimenpiteet (swot:n perusteella)

- vuosittainen Luovien alojen Kaakkois-Suomen yhteistoimintaohjelma toimenpiteineen sekä niiden seuranta.
- strategiset kytkennät maakuntaohjelmiin ja niiden toteutussuunnitelmiin.
- hankelähtöisyydestä pysyvään toimintaan.

6. Lisää luovien alojen yrityksiä Kaakkoon (kehitysyritykset, korkeakoulut, aloittavat yrittäjät)

Luovan talouden vahvistaminen Kaakkois-Suomessa edellyttää uusien yritysten perustamiselle tukea eri muodoissa. Luovien alojen yritysten perustaminen ja kasvu saattaisi hyötyä oman alan kiihdyttämötoiminnasta, jossa luontevia yhteistyökumppaneita ovat korkeakoulut ja kehitysyritykset.

Tarvittavat toimenpiteet (swot:n perusteella)

- apua yrityksen perustamistoimissa ja liiketoiminnan kehittämisessä.
- ansaintalogiikkojen kehittäminen.

7. Luovan talouden koulutusta (oppilaitokset)

Luovilla aloilla tarvitaan räätälöityä koulutusta liiketoimintaosaamisessa, ajanhallinnassa, ansaintalogiikan kehittämisessä. Lisäksi tarvitaan luovien alojen yrittäjäkoulutusta ja kursseja esimerkiksi hinnoittelusta ja markkinoinnista.

Tarvittavat toimenpiteet (swot:n perusteella)

- liiketoimintaosaamisen, työskentelyolosuhteiden sekä ansaintalogiikan kehittäminen.

CASE VENÄJÄ: koonti luovien alojen Venäjään kohdistuvista näkemyksistä ja ideoista

Strategiaprosessin aikana Venäjä ja venäläiset matkailijat ovat olleet usein esimerkkinä siitä, miten heidän tarpeisiinsa voitaisiin rakentaa luovien alojen kulttuuri- ja liiketoimintaa. Siksi viereisen sivun laatikkoon on koottu joitakin näkökulmia ja ideoita.

Inka Reijonen www.luovasuomi.fi -sivustolla esittelee Kimmo Kainulaisen (Mikkelin ammattikorkeakoulu Oy) toimittamaa selvitystä Luovat alat ja Venäjä-yhteistyö, joka tarkastelee Suomen ja Venäjän väliseen kulttuuriyhteistyöhön liittyviä haasteita ja kehittämistarpeita. Selvitys nostaa myös esiin tukipalvelumuotoja, joiden avulla kulttuuritoimijoiden ja luovien alojen yritysten kansainvälistä yhteistyötä voitaisiin edistää. Selvityksen tulosten mukaan kulttuuriyhteistyön tukipalveluille on selkeä tarve. Kyselyyn ja haastatteluihin vastanneet toimijat peräänkuuluttavat mm. rahoitukseen, kieleen ja toimintakulttuuriin, markkinoiden tuntemukseen, tuotekehitykseen, koulutukseen ja tiedotukseen liittyviä palveluita. Selvitys nostaa esiin myös nk. välittäjäportaan, managerien, agenttien ja tuottajien merkityksen kansainvälistymisprosesseissa.

Venäjä-tietouden kasvattaminen suomalaisten keskuudessa nähdään hyvin tärkeänä, joten siihen liittyviä koulutuspalveluita tulee kehittää ja tarjota näkyvästi. Suomessa asuvat venäläiset tulee ottaa mukaan tekemään markkinointia Venäjän suuntaan, koska heillä on syvin tuntemus

siitä, mikä puhuttelee venäläistä kuluttajaa. Yhdessä tekemällä myös suomalaiset oppivat venäläisyydestä. Tietoisuutta venäläisten ostokäyttäytymisestä ja mausta on tärkeää hankkia ja jakaa luovien alojen yrityksille Kaakkois-Suomen alueella. Pitää kuitenkin muistaa, että venäläiset eivät tule hakemaan Suomesta venäläistä kulttuuria, vaan elämyksiä suomalaisesta kulttuurista.

Lappeenrannassa ja Imatralla rajanylityspaikan läheisyys mahdollistaa päivämatkailun henkilöautoilla. Matkailu ja siihen liitetyt erityyppiset elämykset ovat alueen erityinen vahvuus ja mahdollisuus. Paikallinen ruokakulttuuri on monipuolinen ja erityisesti pienleipomoita on alueella runsaasti.

Nopea junayhteys Pietariin tuo venäläismatkailijoita myös Kouvolaan. Kouvola on luonnehdittu omaleimaiseksi betonin, puupäiden ja pelimiesten kaupungiksi, jolla on vahva sotilashistoria. Kouvolan seudulla nosteessa olevia aloja ovat digiosaaminen, konservointi, tv-tuottaminen, puuarkkitehtuuri, venäläisille suunnatut kulttuuripalvelut, peliteollisuus, tapahtumatuotanto, palveluliiketoiminta, korjausrakentamis- ja restaurointikeskus sekä laadukkaat käsityöt liitettynä matkailuun.

Koko Kaakkois-Suomi on portti Venäjälle, mitä tulee hyödyntämään matkailussa. Venäjä-osaamisen lisääminen on koko Kaakkois-Suomen suuri mahdollisuus luovien alojen kasvun kannalta. *

Venäläisturismi alueelle

Ohjelmaa suomalaisten omilla vahvuuksilla, ei väkisin venäläisittäin vääntämällä.

Järvisuomalainen ja eteläkarjalainen kulttuuri kohteeksi

Tavallisen elämän tapahtumien (esimerkiksi perhejuhlien) tuotteistaminen

Matkailussa tulisi hyödyntää sotilashistoriaa ja muinaismuistoja, ja Kotkassa esimerkiksi merta ja saaristoa.

Suomalaisia pitää kouluttaa ymmärtämään Venäjää ja venäläisyyttä

Muillekin kuin venäläisille matkailijoille Kaakkois-Suomi on portti Venäjälle, erityisesti Pietarin alueelle. Tämä on eksotiikkaa, jota voi myös hyödyntää matkailussa. Kaakkois-Suomi pitää saada yhteen, ja matkailumarkkinointia pitää tehdä myös yhdessä syntyperäisten Suomessa asuvien venäläisten kanssa. Vuodenaikojä tulisi hyödyntää matkailussa: kevään valo, syksyn romanttinen synkeys, laservalo, betonipinnat taiteen heijastajiksi, talven ja kesän harrastusmahdollisuuksista tulisi saada kaikki hyvä irti.

Tarvitaan tukipalvelumuotoja, joiden avulla kulttuuritoimijoiden ja luovien alojen yritysten kansainvälistä yhteistyötä voitaisiin edistää.

Tarvetta on mm. rahoitukseen, kieleen ja toimintakulttuuriin, markkinoiden tuntemukseen, tuotekehitykseen, koulutukseen ja tiedotukseen liittyvistä palveluista.

Lisäksi tarvitaan nk. välittäjäporras: managereita, agenteja ja tuottajia.

Kaakkois-Suomen hyvä kulttuurituotanto pitää saada myytyä matkailutuotteeksi.

Suuret hotellit voisivat tehdä yhteistyötä luovien alojen kanssa

Kulttuuri on aina alueellista ja alueen persoonallinen identiteettitekijä. Kulttuurituotteen pitää olla hyvin muotoiltu.

6 Lopuksi

LUOVA KAAKKO -ekosysteeminen malli tulee kehittää toimintakonseptiksi, missä eri tahojen edustajat suunnittelevat vuosittaisen yhteistomintaohjelman. Koska innovaatiot syntyvät rajapinnoilla, yhteistyöryhmä tulee nimetä eri alojen edustajista. Korkeakouluille on luontevaa tarjota luovien alojen koulutusta, yhteistyöhankkeita ja soveltavaa tutkimusta.

Yrittäjinä toimiville tulee taata mahdollisuudet osallistua tarpeelliseksi katsomaansa koulutukseen, samoin kuin mahdollisuus päivittää tietojaan. He eivät kuitenkaan voi lähteä pitkiksi ajoiksi takaisin koulun penkille, joten koulutustarjonnan tulee olla joustavaa: paikkaan ja aikaan sitomatonta.

Luovien alojen ja talouden kehittäminen edellyttävät yhteistyön ja verkostoitumisen jatkuvaa edistämistä. Maakuntien liitot ja kehitysyhtiöt ovat keskeisessä asemassa edistämään verkostoitumista sekä yhteistoimia, joita luovat alat tarvitsevat kehittyäkseen elinkeinona.

Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä (2011) -loppuraportin kiteytys nro 9 tiivistää myös Luovien alojen strategiatyötä, haastatteluja ja innosessioita:

- Luovan talouden edistäminen on sekä horisontaalista, poikkitoimialaista että sirpaloitunut monen luovan osaamisalan eli luovan toimialan alueelle. Eri osaamisalueista syntyy uusia hybridejä uusien liiketoimintojen pohjaksi.
- Julkisten tukitoimien tulee olla avoimia ja mahdollistavia uutta kasvua synnyttääkseen.
- Sirpaleisen kentän kehittäminen vaatii laajaa yhteistä näkemystä ja tulevaisuusorientaatiota tuottaakseen yhteiskunnalle sen arvojen mukaisia hyötyjä.

Luovien alojen Kaakkois-Suomen strategiatyön jatkotyö edellyttää tulosten ja toimenpiteiden prosessointia yhteisen näkemyksen saavuttamiseksi. Keskustelu on alkanut, mutta on vielä kesken. Strategia vaatii jalkauttamista ja toimenpiteiden yhteistä konkretisointia sekä vastuutahoista sopimista. Tähän projekti-aika oli lyhyt. Idea- ja tiedonkeruuvaiheet ovat vieneet aikaa, koska tieto on hajallaan eri paikoissa ja lähteissä, usein myös eri tavoin koottuna. Hyvätkin tiedonlähteet on koottu projekteissa, eikä ylläpidosta näytä aina projektin loppumisen jälkeen olevan varmuutta.

Strategiaprosessin kuluessa on ollut merkillepantavaa, että luovien alojen toimijat haluavat tehdä

yhteistyötä ja verkostoitua sekä kehittää luovien alojen toimintaa yhdessä. Haasteena on kuitenkin edelleen toiminnan määrän ja laadun kehittämisen sekä kehittämistyöhön osallistuvien kohtaamisen mahdollistaminen mielekkäällä tavalla. Yhtenä ratkaisuna voisi olla luovien alojen toimintakeskus, joka vahvistaisi luovien alojen kulttuuri-identiteettiä ja levittäisi erilaisia hyviä käytäntöjä ja kokoaisi yhteen tarvittavaa osaamista luovien alojen ja muiden toimialojen keskinäiseen ristipölytykseen.

Luovien alojen kehittämistyön kannalta on merkittävää, että luovien alojen ja talouden ongelmat, tulevaisuuskuvat ja mahdollisuudet näkyvät samalla tavalla valtakunnallisesti ja eri alueilla Suomessa. Samoin ratkaisut ja tarvittavat toi-

menpiteet hahmotetaan hyvin samalla tapaa. Luonnollista onkin, että luovien alojen toimintaympäristöt Suomen eri alueilla ovat samankaltaisia, niin ovat eri selvitysten mukaan myös luovien alojen toimialatasoiset ongelmat ja kehityshaasteet.

Alueellisesta näkökulmasta selvitysten toimenpide-ehdotukset ja ideat luovat painetta, miten maakuntien ja alueiden strategioissa ja niiden toimeenpanossa arvotetaan ja priorisoidaan luovien alojen kehittämistä. Vaikka luovien alojen keskuksia voi olla useammassa maakunnassa, vain yksi voi profiloitua valtakunnallisesti luovan talouden vetorialueeksi ja vetovoimaiseksi luovien alojen osaamis- ja innovaatiokeskittymäksi. *

Lähteet

Arvio kulttuuritoimijoiden ja luovan talouden toimintaedellytyksistä sekä palvelutuotannosta Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen alueella – Kymenlaakso ja Etelä-Karjala. Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja. 2011.

Etelä-Karjalan maakuntaohjelma 2011 – 2012. Muutos maakuntaan – menestys kaikilla mausteilla. Etelä-Karjalan liitto.

Korjonen-Kuusipuro, Kristiina 2011. Samaa seittiä kutoomaan. Visuaalisten alojen ammattitaitelijoiden verkostoitumisedellytykset Kaakkois-Suomessa. Etelä-Karjala-instituutti. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. raportti 16.

Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämisselviökä. Selvittäjien Anita Kangas ja Kalevi Kivistö laatima raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:12.

Kupias, Marjatta 2007. Sidosryhmien odotukset voittoa tavoittelemattomalle kehitysyhtiölle. Case: Lappeenranta Innovation Oy. 2007. Väitöskirja. LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO Kauppatieteiden osasto. Johtaminen ja organisaatiot. Saatavissa: <http://www.doria.fi/handle/10024/30623> [Viitattu 14.4.2012].

Luovuus sitoo sirpaleita 2007. Etelä-Karjalan kulttuuristrategia. Etelä-Karjala-instituutti. Raportti 5. Lappeenrannan teknillinen yliopisto.

Mikkilä, Jaana. 2007. Kymenlaakson perinnerakentamisen osaajien kartoitus. Osaajarekisterien hyödyntäminen. Opinnäytetyö, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Niittymäki, Janne 2012. Luovat alat kasvuun Kaakkois-Suomessa! -LUOVA-hankkeen loppuseminaari 8.3.2012. Saatavissa: <http://www.kyamk.fi/Projektit/Luova/Tapahtumat/> [Viitattu 14.4.2012].

Norrgård, Lasse; Rautanen, Kimmo; Esch, Michaela & Huvio, Petteri. 2009. Esiselvitys luovien alojen innovaatio- ja kehitystarpeista. Åbo Akademi, MediaCity. Saatavilla www.diges.fi.

Sirpalepolitiikasta kohti luovan talouden ekosysteemiä. Loppuraportti työ- ja elinkeinoministeriön Luovan talouden strategisesta hankkeesta 2008–2011. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 35/2011.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kulttuuritilasto [verkojulkaisu]. Kulttuurivoima Suomessa 2007, Kymenlaakso: arvovonlisäyksen jakautuminen toimialaryhmittäin vuonna 2007 (milj. euroa) . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 6.5.2012].

Suomen pelitoimialan strategia 2010–2015. Visio 2020. Centre of Game Business, Research and Development. Suomen Pelinkehittäjät ry. 2/2010.

Kulttuuriympäristöt ja kulttuurikohteet maakunnittain 2012

Maakunta	Valta-kunnallisesti rakennetut kulttuuri- ympäristöt ¹⁾	Valta-kunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ²⁾	Lakien nojalla suojellut kohteet ³⁾	Asetuksen nojalla suojellut valtion omistamat rakennukset ⁴⁾	Kiinteät muinais- jäännökset ⁵⁾	Perinne- laivat ⁶⁾	Tiemuseo- kohteet ⁷⁾	Museo-rekisterissä olevat ajoneuvot ⁸⁾	Rautatieasemat ⁹⁾ Asema-alueet	Niillä olevat rakennukset
	Päivitysajankohta	22.12.2009	5.1.1995	1.1.2012	1.1.2012	1.1.2012	1.1.2012	31.12.2011	15.1.2008	15.1.2008
Yhteensä	1258	156	278	813	28962	92	58	34308	118	889
Uusimaa	231	10	66	184	3745	22	4	7723	23	141
Varsinais-Suomi	183	8	49	80	2770	6	3	4130	8	66
Satakunta	83	5	3	7	1279	–	4	2163	3	32
Kanta-Häme	69	6	8	97	833	–	2	1488	6	42
Pirkanmaa	90	8	13	22	1541	8	3	3482	12	75
Päijät-Häme	45	5	6	15	683	3	1	1290	1	17
Kymenlaakso	58	9	3	27	1309	2	6	1067	2	13
Etelä-Karjala	45	6	2	34	755	4	1	563	2	21
Etelä-Savo	62	14	13	47	1442	26	4	1041	11	76
Pohjois-Savo	62	8	5	41	871	5	3	964	8	66
Pohjois-Karjala	48	13	6	19	1140	2	2	695	4	49
Keski-Suomi	55	8	13	39	1088	10	3	1497	7	65
Etelä-Pohjanmaa	55	6	19	22	951	–	2	2374	7	45
Pohjanmaa	89	7	28	14	1550	–	5	2576	7	46
Keski-Pohjanmaa	23	1	12	2	366	–	–	434	2	2
Pohjois-Pohjanmaa	101	11	22	43	2002	2	5	1503	3	17
Kainuu	54	7	3	8	1247	1	4	275	7	82
Lappi	124	24	7	112	3673	–	6	720	5	34
Ahvenanmaa	–	–	–	–	1717	1	–	323	–	–

1) Lähde: Museovirasto, www.rky.fi.

2) Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995. Mikäli alue sijaitsee useamman kuin yhden maakunnan alueella, se on laskettu mukaan vain yhteen maakuntaan.

3) Rakennussuojelulaki & laki rakennusperinnön suojelusta. Kohde voi olla rakennus, rakennelma, rakennusryhmä tai rakennettu alue. Lähde: Ympäristöministeriö.

4) Mukana Metsähallituksen rakennukset. Lähde: Ympäristöministeriö. Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985) on kumottu, mutta kyseisen asetuksen nojalla tehdyt suojelupäätökset ovat voimassa.

5) Arvio, sisältää rekisteröidyt esihistorialliset, historialliset ja vedenalaiset muinaisjäännökset. Lähteet: Museovirasto, Ålands landskapsregering.

6) Sisältää vain perinnelaivarekisteriin hyväksytyt alukset. Kaikkiaan Suomessa arvioidaan olevan noin 400 kulttuurihistoriallisesti arvokasta alusta. Lähde: Museovirasto.

7) Mikäli alue sijaitsee useamman kuin yhden maakunnan alueella, se on laskettu mukaan vain yhteen maakuntaan. Lähde: Liikennevirasto.

8) 116 ajoneuvoa, joiden kotimaakunta tuntematon sekä 151 ajoneuvoa ulkomailla (sisältyvät kokonaissummaan). Museorekisteriin voidaan hyväksyä vähintään 30 vuotta vanhoja ajoneuvoja. Tiedot ovat peräisin Liikenteen turvallisuusvirasto TraFin ajoneuvorekisteristä, jossa on joitakin puutteellisia

ja virheellisiä tietoja. Lähteet: Tilastokeskus, Yritysten suhdanteet: liikenne ja matkailu, Ålands landskapsregering.

9) Lähde: Sopimus menettelytavoista valtakunnallisesti merkittävien rautatieasema-alueiden säilyttämiseksi ja suojelemiseksi 22.9.1998. Ympäristöministeriö ym.

Luovien alojen Kaakkois-Suomen kehittämisstrategia -hankkeen ohjausryhmä 2011–2012

Leena Mäkelä-Marttinen, KyAMK

Raimo Pelli, KyAMK

Paavo Tolvanen, Kaakkois-Suomen ELY-keskus

Harri Kivelä, Kouvolan kaupunki

Noora Kiili, Cursor

Anna-Maija Issakainen, Kaakkois-Suomen Taidetoimikunta

Aki Keskinen

Anu Talka, Etelä-Karjalan liitto (mukana 22.9.2011 lähtien)

Siru Vainio, Sirelle Design (ohjausryhmän puheenjohtaja 20.3.2012 saakka)

Sanna Hälvä, KyAMK (ohjausryhmän sihteeri 31.3.2012 saakka)

Varajäsenet:

Marja-Liisa Neuvonen-Rauhala, KyAMK

Sinikka Ruohonen, KyAMK

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisusarjassa A ilmestyneet julkaisut

A-SARJA Oppimateriaali

A1	Hilkka Ahtola-Mutikainen, Helena Sohlman, Salme Taubert: Opinnäytetyön dokumentointiohje [1998]. 2. painos [1999].	A10	Altti Kuusamo, Sam Inkinen, Sanna Tomperi: KIILDE, Kulttuurisen aluekehityksen haasteita Pohjois-Kymenlaaksossa [2006]	A20	Timo-Tapani Kunttu, Tuula Kivilaakso: Wiipurista Pookinmäelle – Kotkan merenkulkukoulutuksen historia 1868–2008 [2008]	A28	Sinikka Ruohonen, Leena Mäkelä-Marttinen (edit.): Toward a Learning and Competence Creating Ecosystems – LCCE [2010]
A2	Hilkka Ahtola-Mutikainen, Helena Sohlman, Salme Taubert: Opinnäytetyön dokumentointiohje [2000]. 5. korjattu painos [2002].	A11	Seppo Rainisto: Markkinoinnin ABC [2006]	A21	Seppo Laaksonen, Seppo Rainisto: Brändin tarina [2008]	A29	Markku Maunula, Kirsti Norkamo, Pekka Olkku (toim.): Kauppaopetuksesta liiketalouden koulutukseksi. 60-vuotta Kouvolassa /// Eilen-Tänään-Huomenna [2010]
A3	Sam Inkinen (toim.): Sivistyksen haaste: kirjoituksia kulttuurista, kasvatuksesta ja teknologiasta [2003].	A12	Riikka Komonen: Valaiseva kangas [2006]	A22	Sanna Vainikka: Turvallisuutta etsimässä – Suunnannäyttäjänä kouvolaisten lapsiperheiden turvallisuuskokemukset [2009]	A30	SÖKÖ II -hanke: Alusöljyvahingon rantatorjunta : SÖKÖ II -hankkeen taustaselvitykset [2011]
A4	Sinikka Pulli: Pedagogiset ratkaisut verkko-opiskeluympäristössä: tapaustutkimus ammattikorkeakoulun verkko-opintojaksoista [2003].	A13	Sinikka Ruohonen, Leena Mäkelä-Marttinen (toim.): Luovuuden Lumo – kokemuksia projektioppimisesta [2006]	A23	Leena Mäkelä-Marttinen (toim.): Luova työ tutkimuksen kohteena – Avauksia design-alojen metodologiaan [2009]	A31	SÖKÖ II -hanke: SÖKÖ II –manuaali. Ohjeistusta alusöljyvahingon rantatorjuntaan [2011]
A5	Reijo Oksanen: Kuljetustuotannon toimintolaskenta. Kuljetustalouden perusteista moderniin toimintolaskentaan [2004].	A14	Sanna Schildt: Kohteena kartano – Kartanokulttuuri Pohjois-Kymenlaakson voimavarana [2007]	A24	Sinikka Ruohonen, Leena Mäkelä-Marttinen (toim.): Kohti Oppimisen ja Osaamisen Ekosysteemiä – Learning and Competence Creating Ecosystem - LCCE [2009]	A32	Raimo Pelli & Sinikka Ruohonen (toim.): Oppimisen ja Osaamisen Ekosysteemi. Learning and Competence Creating Ecosystem – LCCE [2011]
A6	Pasi Jaskari (toim.): Design management – yrityskuvan johtaminen [2004].	A15	Justiina Halonen: Sökö – Toimintamalli suuren öljyntorjuntaoperaation koordinoitiin rannikon öljyntorjunnasta vastaaville viranomaisille [2007]	A25	Suvi Kitunen: Designing a Deaf culture specific web site – Participatory design research for knack.fi [2009]	A33	Raimo Pelli & Sinikka Ruohonen (edit.): Learning and Competence Creating Ecosystem [2012]
A7	Jyri Hänninen: Verkkokoulutuksen skenaariomalli ja lähitulevaisuuden kehittämistavat pk-yrityksissä [2004].	A16	Pasi Jaskari (toim.): Ei yksin innovaatioita – Monialainen tiimityöskentely MUTEMA-projektissa [2007]	A26	Sinikka Pekkalin, Ilkka Virolainen, Pekka Olkku, Heta Vilén (toim.): Yrittäjyyden haasteet. Kymen Yrittäjät 70 vuotta [2010]	A34	Sari Ranta (toim.): Liikettä lääkkeeksi. Liikunnan hyvät mallit avuksi vanhustyöhön – geronomiopiskelijöiden kokemuksia vanhustyössä [2012]
A8	Ritva Varis: Sahakoulusta ammattikorkeaan 1921–2005 [2005].	A17	Pasi Tulkki: Omia polkuja. Kymen Sanomien Ylänurkka-artikkeleita vuosilta 2004 – 2007 [2008]	A27	Riitta Myllylahti, Riikka Vauhkonen: Rakasta minut vahvaksi. Opas vauvan ja vanhemman varhaisesta vuorovaikutuksesta [2010]	A35	Juhani Talvela, Kari Stenman: Tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä [2012]
A9	Jorma Fagerström & al.: Muotoilu ja media 120 vuotta [2005].	A18	Tuula Huittinen: Muodon taju. Muotoilun metafysiikka. [2008]				
		A19	Aija Seppänen, Hanna Korhonen: OMA-kansio. Oma Mahtava Ajatus. Ohjauskansio nuoren painonhallintaan terveydenhoitajille [2008]				

